

LA CATEQUESI EN EL NOSTRE TEMPS

Joan Pau II

Exhortació apostòlica «Catechesi Tradendae»

Als bisbes, als sacerdots i als fidels de tota l'Església catòlica.
Venerables germans i estimats fills: salut i benedicció apostòlica.

Introducció: L'última consigna del Crist

1. La CATEQUESI ha estat sempre considerada per l'Església com un dels seus deures fonamentals, perquè el Crist ressuscitat, abans de tornar al Pare, donà als apòstols aquesta darrera consigna: fer deixebles tots els pobles i ensenyar-los a observar tot el que els havia manat.¹ Els confiava, d'aquesta manera, la missió i el poder d'anunciar als homes allò que ells mateixos havien sentit, havien vist amb els propis ulls, havien contemplat i palpat amb les pròpies mans, sobre la paraula de vida.² Al mateix temps els encomanava la missió i el poder d'explicar amb autoritat el que el Senyor els havia ensenyat: les seves paraules i els seus actes, els seus signes i els seus manaments. I els donava l'Esperit per dur a terme aquesta missió.

Molt aviat fou anomenat catequesi el conjunt d'esforços acomplerts per l'Església per tal de fer deixebles i adoctrinar-los, per ajudar els homes a creure que Jesús és el Fill de Déu, a fi que, mitjançant la fe, tinguin vida en el seu nom,³ per educar-los i instruir-los en aquesta vida i construir el Cos del Crist. L'Església no ha parat de dedicar les seves energies a aquest objectiu.

Sol·licitud de Pau VI

2.

Els darrers papes li han reservat un lloc singular en llur sol·licitud pastoral. El meu venerat predecessor Pau VI va servir la catequesi de l'Església d'una manera especialment exemplar amb els seus gestos, amb la seva predicació, amb la seva interpretació autoritzada del concili Vaticà II —que considerava com el gran catecisme dels nostres temps—, amb la seva vida sencera. Va aprovar, el 18 de març del 1971, el «Directori general de la catequesi», preparat per la S. Congregació per a la clerecia, un Directori que resta com un document bàsic per a orientar i estimular la renovació catequètica en tota l'Església. Va instituir la Comissió internacional de catequesi, l'any 1975. Va definir magistralment la funció i la significació de la catequesi en la vida i en la missió de l'Església, quan s'adreçà als participants en el I Congrés internacional de catequesi, el 25 de setembre del 1971,⁴ i tornà a tractar expressament d'aquest tema en l'Exhortació apostòlica *Evangelii Nuntiandi*.⁵ Va voler que la catequesi, especialment la que s'adreça als infants i als joves, fos

el tema de la IV Assemblea general del Sínode dels bisbes,⁶ celebrada durant el mes d'octubre del 1977, en la qual jo mateix vaig tenir el goig de prendre part.

Un Sínode fecund

3.

En concloure el Sínode, els pares lliuraren al papa una documentació molt rica, que conté les diverses intervencions tingudes durant l'Assemblea, les conclusions dels grups de treball, el Missatge que amb el seu consentiment havien adreçat al poble de Déu,⁷ i sobretot la sèrie imponent de «Proposicions» en què expressaven llur paper sobre molts aspectes de la catequesi en el moment actual.

Aquest Sínode va treballar en una atmosfera excepcional d'acció de gràcies i d'esperança. Va veure en la renovació catequètica un do preciós de l'Esperit Sant a l'Església d'avui, un do al qual les comunitats cristianes, arreu, a tots els nivells, responen amb una generositat i una donació creadora que susciten admiració. El discerniment necessari podia fer-se, doncs, partint d'una base viva i podia comptar en el poble de Déu amb una gran disponibilitat a la gràcia del Senyor i a les directrius del magisteri.

Sentit d'aquesta Exhortació

4. En aquest mateix clima de fe i d'esperança us adreço avui, venerables germans i estimats fills, aquesta Exhortació apostòlica. Essent un tema tan vast, només tractaré d'alguns aspectes més actuals i decisius per corroborar els fruits del Sínode. L'Exhortació reprèn substancialment les consideracions que el papa Pau VI havia preparat, utilitzant abundantment els documents deixats pel Sínode. El papa Joan Pau I—el seu zel i les seves dots de catequista van meravellar tothom— les havia recollides i es disposava a publicar-les en el moment en què inesperadament morí. A tots nosaltres ens va donar l'exemple d'una catequesi fonamentada en l'essencial i al mateix temps popular, feta de gestos i de paraules simples, capaços de tocar fàcilment el cor de tothom. Jo assumeixo, doncs, l'herència d'aquests dos pontífexs, per respondre a la petició dels bisbes, formulada expressament al final de la IV Assemblea general del Sínode i acollida pel papa Pau VI en el discurs de clausura.⁸ Ho faig també per complir un dels deures principals del meu ministeri apostòlic. La catequesi ha estat sempre una preocupació central en el meu ministeri de sacerdot i de bisbe.

Desitjo ardentment que aquesta Exhortació apostòlica, adreçada a tota l'Església, reforci la solidesa de la fe i de la vida cristiana, doni un nou vigor a les iniciatives empreses, estimuli la creativitat —amb la necessària vigilància— i contribueixi a difondre en la comunitat cristiana l'alegria de portar al món el misteri del Crist.

I. Tenim un sol mestre: Jesucrist

En comunió amb la persona del Crist

5. La IV Assemblea general del Sínode dels bisbes va insistir molt en el cristocentrisme de tota catequesi autèntica. Podem assenyalar ací els dos significats de la paraula, que no s'exclouen sinó que més aviat es relacionen i es complementen.

Cal subratllar, en primer lloc, que al centre de la catequesi trobem essencialment una persona, la de Jesús de Natzaret, el Crist «Unigènit del Pare, ple de gràcia i de veritat»⁹ que va patir i morir per nosaltres i que ara, ressuscitat, viu per sempre amb nosaltres. Jesús és «el camí, la veritat i la vida»,¹⁰ i la vida cristiana consisteix a seguir el Crist, en la «sequela Christi».

L'objecte essencial i primordial de la catequesi és —per dir-ho amb una expressió molt familiar a sant Pau i a la teologia contemporània— «el misteri del Crist». Catequitzar és, en certa manera, portar algú a escutar aquest misteri en tota la seva dimensió: «posar a plena llum davant de tothom quines són les disposicions del misteri... comprendre amb tots els sants quina és l'amplària i la llargària, l'altitud i la profunditat, i conèixer la caritat del Crist que sobrepuja tot coneixement, perquè, totalment plens, entreu a la plenitud de Déu».¹¹ Es tracta, doncs, de descobrir en la persona del Crist el disseny etern de Déu que s'acompleix en Ell. Es tracta de procurar entendre el significat dels gestos i de les paraules del Crist, els signes acomplerts per Ell mateix, perquè enclouen i manifesten alhora el seu misteri. En aquest sentit, el fi definitiu de la catequesi és posar algú no sols en contacte, sinó en comunió, en intimitat amb Jesucrist. Només ell pot conduir-nos a l'amor del Pare en l'Esperit i fer-nos partícips de la vida de la Santíssima Trinitat.

Transmetre la doctrina del Crist

6. En la catequesi, el cristocentrisme significa també que, a través d'ella, hom transmet no la pròpia doctrina o la d'un altre mestre, sinó l'ensenyament de Jesucrist, la veritat que és Ell.¹² Així, doncs, cal dir que en la catequesi allò que s'ensenyava és el Crist, el Verb encarnat i Fill de Déu, i tota la resta en referència a Ell; l'únic qui ensenya és el Crist, i qualsevol altre ho fa en la mesura en què és portaveu seu i permet que el Crist ensenyi per boca seva. La constant preocupació de tot catequista, sigui quina sigui la seva responsabilitat a l'Església, ha de ser la de comunicar, a través del seu ensenyament i de la seva manera de fer, la doctrina i la vida de Jesús. No mirarà de fixar en si mateix, en les seves opinions i actituds personals, l'atenció i l'adhesió d'aquell a qui catequitza; ni procurarà inculcar les opinions i les opcions personals com si expressessin la doctrina i els ensenyaments de la vida del Crist. Tot catequista hauria d'aplicar-se a si mateix aquella misteriosa frase de Jesús: «La meua doctrina no és meua sinó del qui m'ha enviat».¹³ És el que feia sant Pau en tractar una qüestió d'importància capital: «He rebut del Senyor el que us he transmès».¹⁴ Quin contacte assidu amb la paraula de Déu transmesa pel magisteri de l'Església, quina familiaritat profunda amb el Crist i amb el Pare, quin esperit d'oració, quin deseiximent de si mateix no ha de tenir el catequista per poder dir: «La meua doctrina no és meua»!

El Crist que ensenya

7. Aquesta doctrina no és un munt de veritats abstractes, és la comunicació del misteri viu de Déu. La qualitat del qui ensenya en l'evangeli i la natura del seu ensenyament superen en tot les dels «mestres» d'Israel, gràcies a la unió única existent entre el que ell diu, el que fa i el que és. En l'evangeli queda clar que Jesús en alguns moments «va ensenyar». «Jesús va fer i va ensenyar»:¹⁵ amb aquestes dues paraules que introdueixen el llibre dels Fets, sant Lluç uneix i distingeix alhora dues dimensions de la missió del Crist.

El Crist va ensenyar. Aquest és el testimoni que dona de si mateix: «Cada dia m'asseia al temple a ensenyar».¹⁶ Aquesta és l'observació plena d'admiració que fan els evangelistes, meravellats de veure'l ensenyant en tot temps i en tot lloc, i d'una manera i amb una autoritat desconegudes fins aleshores: «Altra vegada s'aplegaren al voltant d'ell les multituds i novament, segons el seu costum, els ensenyava»;¹⁷ «i es meravellaven del seu ensenyament, perquè ensenyava com aquell qui té autoritat».¹⁸ Això mateix fan notar els seus enemics, encara que només sigui per acusar-lo i buscar un pretext per a condemnar-lo: «Subleva el poble, ensenyant per tot Judea, des de la Galilea, on començà, fins aquí».¹⁹

L'únic «Mestre»

8. El qui ensenya així mereix a títol únic el nom de Mestre. Quantes vegades li és donat aquest títol al llarg de tot el Nou Testament i especialment en els evangelis!²⁰ Són evidentment els dotze, els altres deixebles i les multituds que l'escolten els qui l'anomenen «Mestre» amb accent al mateix temps d'admiració, de confiança i de tendresa.²¹ Àdhuc els fariseus i els saduceus, els doctors de la Llei i els jueus en general, no li refusen aquesta denominació: «Mestre, voldríem veure un senyal teu»;²² «Mestre, ¿quina cosa bona haig de fer obtenir la vida eterna?».²³ Però sobretot Jesús mateix s'anomena Mestre en ocasions particularment solemnes i molt significatives: «Vosaltres m'anomeneu Mestre i Senyor, i feu bé, perquè realment ho sóc»;²⁴ i proclama la singularitat, el caràcter únic de la seva condició de Mestre: «Un de sol és el vostre Mestre, el Crist».²⁵ Hom comprèn que, al llarg de dos mil anys, en totes les llengües de la terra, homes de tota condició, raça i nació li hagin donat amb veneració aquest títol, repetint a la seva manera les paraules de Nicodem: «Sabem que has vingut com a Mestre de part de Déu».²⁶

Aquesta imatge del Crist que ensenya, alhora majestuosa i familiar, impressionant i tranquil·litzadora, imatge tan atractiva dibuixada pels evangelistes i evocada després sovint per la iconografia des de l'època paleocristiana,²⁷ vull evocar-la ara en el llistar d'aquestes reflexions sobre la catequesi en el món actual.

Ensenyant a través de tota la seva vida

9. Fent això, no oblidem que la majestat del Crist que ensenya, la coherència i la força persuasiva úniques del seu ensenyament, només s'expliquen perquè les

seves paraules, les seves paràboles i els seus raonament no poden separar-se mai de la seva vida i del seu mateix ésser. En aquest sentit, tota la vida del Crist fou un ensenyament continu: el seu silenci, els seus miracles, les seves pregàries, el seu amor envers els homes, l'afany singular pels petits i els pobres, l'acceptació del sacrifici total en la creu per la redempció dels homes, la seva resurrecció, són l'actuació de la seva paraula i l'acompliment de la revelació. De manera que per als cristians el crucifix és una de les imatges més sublimes i més populars del Crist Mestre.

Aquestes consideracions, en la línia de les grans tradicions de l'Església, reafirmen en nosaltres el fervor envers el Crist, el Mestre que revela Déu als homes i l'home a si mateix; el Mestre que guarda, santifica i guia; que viu, parla, sacseja, commou, corregeix, judica, perdona, camina cada dia amb nosaltres pels camins de la història; el Mestre que ve i que vindrà en la glòria.

Només en íntima comunió amb Ell, els catequistes trobaran llum i força per a l'autèntica i desitjada renovació de la catequesi.

II. Una experiència tan antiga com l'Església

La missió dels apòstols

10. La imatge del Crist que ensenya s'havia imprès en l'esperit dels dotze i dels primers deixebles, i la consigna d'«Aneu..., ensenyeu tots els pobles»²⁸ orientà tota llur vida. Sant Joan ho testimonia en el seu evangeli, quan reporta les paraules de Jesús: «Ja no us dic servents, perquè el servent no sap el que fa el seu amo; a vosaltres us he dit amics, perquè tot el que he sentit del meu Pare, us ho he fet saber».²⁹ No són ells els qui han escollit de seguir Jesús, sinó que és Jesús el qui els ha escollits, el qui els ha guardats i els ha constituïts, ja abans de la seva Pasqua, perquè vagin a donar fruit i el seu fruit perduri.³⁰ Per això, després de la resurrecció, els confia formalment la missió de fer deixebles tots els pobles.

Tot el llibre dels Fets dels Apòstols testimonia que foren fidels a la vocació i a la missió rebuda. Els membres de la primitiva comunitat cristiana foren «perseverants a escoltar l'ensenyament dels apòstols i en la fracció del pa i en les pregàries».³¹ Hi trobem, sens dubte, la imatge permanent de l'Església, que, gràcies a l'ensenyament dels apòstols, neix i es nodreix contínuament de la paraula del Senyor, la celebra en el sacrifici eucarístic i en dóna testimoniatge al món a través de mostres de caritat.

Quan els adversaris se senten molestos per l'activitat dels apòstols, és degut al fet de veure's «contrariats perquè ensenyen el poble»³² i els prohibeixen de parlar i d'ensenyar en el nom de Jesús.³³ Però sabem que, precisament en aquest punt, els apòstols consideraren més just d'obeir Déu que no pas els homes.³⁴

La catequesi a l'època apostòlica

11. Els apòstols no tarden a compartir amb altres el ministeri de l'apostolat.³⁵ Transmeten als seus successors la missió d'ensenyar. La confien també als diaques, des de la seva institució: Esteve, «ple de gràcia i de poder» no cessa d'ensenyar, mogut per la saviesa de l'Esperit.³⁶ Els apòstols associen en llur tasca d'ensenyar «molts altres» deixebles,³⁷ fins i tot simples cristians, dispersats per la persecució, «anaven pertot arreu anunciant la bona nova».³⁸ Sant Pau és l'herald per excel·lència d'aquest anunci, des d'Antioquia fins a Roma, on la darrera imatge que tenim d'ell segons el llibre dels Fets és la d'un home «que ensenya amb tota llibertat el que es refereix al Senyor Jesucrist».³⁹ Les seves nombroses cartes amplien i aprofundeixen el seu ensenyament. Així mateix les cartes de Pere, de Joan, de Jaume i de Judes són altres tants testimoniatges de la catequesi a l'època apostòlica.

Els evangelis, que abans de ser escrits foren l'expressió d'un ensenyament oral transmès a les comunitats cristianes, tenen més o menys una estructura catequètica. La narració de sant Mateu ¿no ha estat anomenada l'evangeli del catequista i la de sant Marc l'evangeli del catecumen?

En els pares de l'Església

12. L'Església continua aquesta missió d'ensenyar dels apòstols i els seus primers col·laboradors. Fent-se ella mateixa, dia rera dia, deixebla del Senyor, amb raó ha estat anomenada «mare i mestra».⁴⁰ Des del Climent Romà fins a Orígenes,⁴¹ l'època postapostòlica veu néixer obres notables. Després, hom assisteix a un fet impressionant: bisbes i pastors entre els més prestigiosos, sobretot als segles tercer i quart, consideren com una part important de llur ministeri episcopal ensenyar de paraula o compondre tractats catequètics. És l'època de Ciril de Jerusalem i de Joan Crisòstom, d'Ambròs i d'Agustí, en la qual surten de la ploma de tants pares de l'Església obres que continuen essent models per a nosaltres.

No és possible d'evocar ací, ni tan sols breument, la catequesi que ha sostingut la difusió i el camí de l'Església en els diversos períodes de la història, a tots els continents i en els contextos socials i culturals més diversos. Cert, les dificultats no han mancat mai. Però la paraula del Senyor ha complert la seva missió a través dels segles, s'ha difós i ha estat glorificada, com indica l'apòstol Pau.⁴²

En els concilis i en l'activitat missionera

13. El ministeri de la catequesi va extreure sempre noves energies dels concilis. El concili de Trento constitueix, a propòsit d'això, un exemple remarcable. En les seves constitucions i en els seus decrets donà prioritat a la catequesi; donà lloc al «Catecisme romà», que porta també el nom de «tridentí» i constitueix una obra de primer ordre, resum de la doctrina cristiana i de la teologia tradicional per a ús dels sacerdots; va promoure en l'Església una organització notable de la catequesi; desvetllà en els clergues la consciència de llurs deures en relació amb l'ensenyament catequètic; i, gràcies al treball de sants teòlegs

com sant Carles Borromeo, sant Robert Bellarmino o sant Pere Canisi, donà origen a catecismes, veritables models per a aquell temps. Tant de bo que el concili Vaticà II susciti un impuls i una obra semblant als nostres dies!

Les missions constitueixen també un terreny privilegiat per a la pràctica de la catequesi. Així, des de fa quasi dos mil anys, el poble de Déu no ha cessat d'educar-se en la fe, segons formes adaptades a les diverses condicions dels creients i a les múltiples conjuntures eclesials.

La catequesi està íntimament unida amb tota la vida de l'Església. No sols l'extensió geogràfica i l'increment numèric, sinó també i sobretot, la creixença interior de l'Església, la seva correspondència al disseny de Déu, en depenen essencialment. D'entre les experiències de la història de l'Església que acabem de recordar, moltes lliçons —entre tantes d'altres— mereixen ser subratllades.

La catequesi, dret i deure de l'Església

14. És evident, primer de tot, que la catequesi ha estat sempre per a l'Església un deure sagrat i un dret imprescriptible. Per una banda, és, sens dubte, un deure que té el seu origen en un manament del Senyor i que afecta sobretot els qui en la Nova Aliança han rebut la crida al ministeri de pastors. Per l'altra, pot parlar-se igualment de dret: des del punt de vista teològic, tot batejat, pel fet mateix del seu baptisme, té el dret de rebre de l'Església un ensenyament i una formació que li permetin d'obtenir una veritable vida cristiana. En la perspectiva dels drets de l'home, tota persona humana té el dret de cercar la veritat religiosa i d'adherir-s'hi plenament, «lliure de tota coacció per part tant dels individus com dels grups socials i de qualsevol poder humà, de manera que, en aquesta matèria, ningú no es vegi forçat a actuar contra la seva consciència o es trobi impedit d'actuar d'acord amb ella».⁴³

Per això, l'activitat catequètica ha de poder exercir-se en circumstàncies favorables de temps i de lloc, ha de tenir accés als mitjans de comunicació social, a instruments de treball adequats, sense discriminació envers els pares, els catequizats o els catequistes. Actualment, aquest dret és sens dubte cada vegada més reconegut, almenys a nivell dels grans principis, com ho proven les declaracions o convenis internacionals en què —siguin quins siguin llurs límits— hom pot reconèixer-hi la veu de la consciència d'una gran part dels homes d'avui.⁴⁴ Però nombrosos Estats violen aquest dret, fins al punt que donar catequesi, fer-la donar o rebre-la arriba a ser un delictes susceptible de sanció. En unió amb els pares sinodals, elevo enèrgicament la veu contra tota discriminació en l'àmbit de la catequesi, al mateix temps que adreço una crida insistent als responsables perquè cessin del tot aquestes constriccions que pesen damunt la llibertat humana en general i damunt la llibertat religiosa en particular.

Tasca prioritària

15. La segona lliçó es refereix al lloc mateix de la catequesi en els projectes pastorals de l'Església. Com més capaç sigui, a escala local o universal, de donar la prioritat a la catequesi —per damunt d'altres obres i iniciatives amb

resultats més espectaculars—, més l'Església trobarà en la catequesi una consolidació de la seva vida interna com a comunitat de creients i de la seva activitat externa com a missionera. En aquest final del segle XX, Déu i els esdeveniments —els quals són altres tantes crides de part de Déu— inviten l'Església a renovar la seva confiança en l'acció catequètica com una tasca absolutament primordial de la seva missió. És invitada a consagrar a la catequesi els seus millors recursos en homes i en energies, sense escatimar esforços, fatigues i mitjans materials, per organitzar-la millor i formar un personal capacitat. No es tracta d'un simple càlcul humà, sinó d'una actitud de fe. I una actitud de fe es refereix sempre a la fidelitat de Déu, que mai no deixa de respondre.

Responsabilitat comuna i diferenciada

16.Tercera lliçó: la catequesi sempre ha estat i serà una obra de la qual tota l'Església ha de sentir-se responsable i sobretot ha de voler ser-ne. Però els seus membres tenen responsabilitats diferents, derivades de la missió de cadascú. Els pastors, precisament en virtut del seu mateix ministeri, tenen, a nivells diversos, la responsabilitat més alta en la promoció, l'orientació, la coordinació de la catequesi. El papa, per la seva banda, té una profunda consciència de la responsabilitat primària que pesa damunt d'ell en aquest sector: hi troba motius de preocupació pastoral, però sobretot una font de joia i d'esperança. Els sacerdots, els religiosos i les religioses hi tenen un terreny privilegiat per a llur apostolat. Els pares tenen, en un altre nivell, una responsabilitat singular. Els mestres, els diversos ministres de l'Església, els catequistes i, per altra part, els responsables de les comunicacions socials tenen, tots, en una mesura diversa, responsabilitats ben precises en aquesta formació de la consciència creient, formació important per a la vida de l'Església i que es reflecteix en la vida de la societat mateixa. Un dels millors fruits de l'Assemblea general del Sínode dedicat enterament a la catequesi podrà ser el de desvetllar, en tota l'Església i en cadascun dels seus sectors, una consciència viva i activa d'aquesta responsabilitat, diferenciada però comuna.

Renovació contínua i equilibrada

17.La catequesi, en fi, té necessitat d'una renovació contínua en una certa ampliació del seu mateix concepte, en els seus mètodes, en la recerca d'un llenguatge adaptat, en l'ús dels nous mitjans de transmissió del missatge. Aquesta renovació no té sempre un valor igual; els pares sinodals van reconèixer amb realisme, junt amb un progrés innegable en la vitalitat de l'activitat catequètica i d'iniciatives prometedores, els límits i àdhuc les «diferències» del que ha estat fet fins ara.⁴⁵ Aquests límits són particularment greus, quan posen en perill la integritat del contingut. El «Missatge al poble de Déu» va posar ben en relleu que, per a la catequesi, «la repetició rutinària que refusa tot canvi i la improvisació despreocupada que afronta els problemes amb lleugeresa són igualment perilloses».⁴⁶ La repetició rutinària porta a l'estancament, a la letargia i, en definitiva, a la paràlisi. La improvisació despreocupada engendra desconcert en els catequitzats i en els seus pares; quan es tracta d'infants, causa desviacions de tota mena, ruptures i, finalment,

la ruïna total de la unitat. Cal que l'Església doni proves avui —com ha sabut fer-ho en altres èpoques de la història— de saviesa, de coratge i de fidelitat evangèlica, en la recerca i en l'aplicació de camins i de perspectives noves per a l'ensenyament catequètic.

III. La catequesi en l'activitat pastoral i missionera de l'Església

La catequesi, una etapa de l'evangelització

18.La catequesi no pot ser dissociada del conjunt de les iniciatives pastorals i missioneres de l'Església. Té, no gensmenys, una especificitat pròpia sobre la qual la IV Assemblea general del Sínode dels bisbes, tant en la seva fase preparatòria com durant la seva celebració, es va interrogar sovint. Aquest problema preocupa també l'opinió pública, dins l'Església i fora d'ella.

No és ací el lloc adequat per a donar una definició rigorosa i formal de la catequesi, suficientment il·lustrada en el «Directori general de la catequesi».⁴⁷ Pertoca als especialistes d'enriquir cada vegada més el seu concepte i la seva articulació.

Enfront de la incertesa de la pràctica, recordem simplement alguns punts essencials —d'altra banda, ja fixats sòlidament en els documents de l'Església— de cara a una comprensió exacta de la catequesi, sense els quals hom corre el risc de no copsar-ne tota la significació i tot l'abast.

Globalment, hom pot retenir ací que la catequesi és una educació de la fe dels infants, dels joves i dels adults, que comprèn especialment un ensenyament de la doctrina cristiana, donat en general d'una manera orgànica i sistemàtica, amb vista a iniciar-los en la plenitud de la vida cristiana. Amb aquest títol, sense arribar a confondre-s'hi formalment, la catequesi s'articula en un cert nombre d'elements de la missió pastoral de l'Església, que tenen un aspecte catequètic, que preparen la catequesi o en deriven: primer anunci de l'evangeli o predicació missional del kèrigma per suscitar la fe; apologètica o recerca de les raons per creure; experiència de vida cristiana; celebració dels sagraments; integració en la comunitat eclesial; testimoniatge apostòlic i missioner.

Recordem abans que res, que entre catequesi i evangelització no existeix separació o oposició; ni tampoc identificació pura i simple, sinó unes estretes relacions d'integració i de recíproca complementarietat.

L'Exhortació apostòlica *Evangelii nuntiandi*, del 8 de desembre del 1975, sobre l'evangelització en el món contemporani, subratlla amb raó que l'evangelització —la finalitat de la qual és anunciar la bona nova a tota la humanitat perquè en visqui— és una realitat rica, complexa i dinàmica, que té elements o, si hom vol, moments essencials i diferents entre ells, que cal comprendre en llur conjunt, en la unitat d'un moviment únic.⁴⁸ La catequesi és un d'aquests moments —i molt important! — en el procés total d'evangelització.

Catequesi i primer anunci de l'evangeli

19 La peculiaritat de la catequesi, distinta del primer anunci de l'evangeli que ha suscitat la conversió, tendeix cap al doble objectiu de fer madurar la fe inicial i d'educar el veritable deixeble del Crist per mitjà d'un coneixement més aprofundit i més sistemàtic de la persona i del missatge del nostre Senyor Jesucrist.⁴⁹

Però en la pràctica catequètica aquest ordre exemplar ha de tenir en compte el fet que sovint la primera evangelització no ha tingut lloc. Un cert nombre d'infants, batejats en llur primera infantesa, vénen a la catequesi parroquial sense haver rebut cap mena d'iniciació a la fe i sense tenir una adhesió explícita i personal a Jesucrist, sinó solament la capacitat de creure infosa pel baptisme i la presència de l'Esperit Sant; i els prejudicis d'un ambient familiar poc cristià o de l'esperit positivista de l'educació creen ràpidament un cert nombre de reticències. Cal afegir-hi també altres infants no batejats, els pares dels quals no accepten sinó amb gran retard l'educació religiosa; per raons pràctiques, llur etapa catecumenal sovint es farà en bona part durant el curs de la catequesi ordinària. Després, molts pre-adolescents i adolescents, que han estat batejats i que han rebut una catequesi sistemàtica com també els sacraments, romanen encara molt de temps dubtant de comprometre tota la seva vida per Jesucrist, quan no miren de defugir la formació religiosa en nom mateix de la seva llibertat. En fi, els adults com a tals no estan pas protegits contra les temptacions de dubte o d'abandonament de la fe, notablement a conseqüència de l'ambient incrèdul. Això vol dir que la catequesi sovint ha de preocupar-se no sols d'alimentar i d'ensenyar la fe, sinó de suscitar-la contínuament amb l'ajut de la gràcia, d'obrir el cor, de convertir, de preparar una adhesió global a Jesucrist en aquells que encara es troben al llindar de la fe. Aquesta preocupació inspira parcialment el to, el llenguatge i el mètode de la catequesi.

Finalitat específica de la catequesi

20.La finalitat específica de la catequesi no consisteix únicament a desenrotllar, amb l'ajut de Déu, una fe encara inicial, a promoure en plenitud i alimentar diàriament la vida cristiana dels fidels de totes les edats. Es tracta, en efecte, de fer créixer, a nivell de coneixement i de vida, el germen de la fe sembrat per l'Esperit Sant amb el primer anunci i transmès eficaçment a través del baptisme.

La catequesi tendeix, doncs, a desenrotllar la comprensió del misteri del Crist a la llum de la paraula, perquè tot l'home enter n'estigui impregnat. Transformat per l'acció de la gràcia en una nova criatura, el cristià es posa d'aquesta manera a seguir el Crist i, dins l'Església, aprèn cada cop més a pensar com Ell, a jutjar com Ell, a actuar d'acord amb els seus manaments, a esperar tal com Ell ens invita a fer-ho.

Més concretament, la finalitat de la catequesi, en el conjunt de l'evangelització, és de ser un període d'ensenyament i de maduresa, és a dir, un temps en què

el cristià, havent acceptat per la fe la persona de Jesucrist com l'únic Senyor i havent-li prestat una adhesió global amb la conversió sincera del cor, s'esforça a conèixer millor aquest Jesús en mans del qual s'ha abandonat: conèixer el seu «misteri», el Regne de Déu que anuncia, les exigències i les promeses contingudes en el seu missatge evangèlic, els camins que ha marcat per a qui el vulgui seguir.

Si és veritat que ser cristià significa dir «sí» a Jesucrist, recordem que aquest «sí» té dos nivells: consisteix a lliurar-se a la Paraula de Déu i fonamentar-s'hi, però significa també, en un segon temps, esforçar-se a conèixer cada vegada millor el sentit profund d'aquesta Paraula.

Necessitat d'una catequesi sistemàtica

21.En el seu discurs de clausura de la IV Assemblea general del Sínode, el papa Pau VI s'alegrava en «constatar que, per part de tots, ha estat remarcada l'extrema necessitat d'una catequesi sistemàtica, precisament perquè l'aprofundiment ordenat del misteri cristià és allò que distingeix la catequesi de les altres formes de presentació de la Paraula de Déu».⁵⁰

Davant de les dificultats pràctiques, han de ser subratllades, entre altres, algunes característiques d'aquest ensenyament:

- Ha de ser un ensenyament no improvisat sinó sistemàtic, segons un programa que permeti d'assolir un objectiu precís.
- Un ensenyament centrat en la part essencial, sense voler pretendre abordar totes les qüestions controvertides, ni transformar-se en una recerca teològica o en una exegesi científica.
- Un ensenyament bastant complet, procurant, això no obstant, que no s'aturi a les beceroles del misteri cristià que hem pogut rebre en kèrigma.
- Una iniciació cristiana integral, oberta a tots els elements de la vida cristiana.

Sense oblidar la importància de múltiples ocasions de catequesi, relacionades amb la vida personal, familiar, social i eclesial —que cal aprofitar i sobre les quals remeto al capítol VI—, insisteixo en la necessitat d'un ensenyament cristià orgànic i sistemàtic, per tal com des de diversos llocs hom intenta minimitzar-ne la importància.

Catequesi i experiència vital

22.És inútil contraposar l'ortopraxi a l'ortodòxia: el cristianisme és inseparablement l'una cosa i l'altra. Les conviccions fermes i reflexives porten a una acció valenta i segura; l'esforç per educar els fidels a viure avui com a deixebles del Crist reclama i facilita el descobriment més profund de misteri del Crist en la història de la salvació.

Així mateix, és inútil predicar l'abandonament d'un estudi seriós i ordenat del missatge del Crist en nom d'un mètode que privilegia l'experiència vital. «Ningú no pot assolir la veritat total partint únicament d'una simple experiència, és a dir, sense una adequada exposició del missatge del Crist, que és camí, veritat i vida (Jo 14:6)».⁵¹

Semblantment, hom no oposarà una catequesi a partir de la vida a una catequesi tradicional, doctrinal i sistemàtica.⁵²

L'autèntica catequesi és sempre una iniciació ordenada i sistemàtica a la revelació que Déu mateix ha fet a l'home, en Jesucrist, revelació conservada en la memòria profunda de l'Església i en les Sagrades Escriptures i comunicada constantment, mitjançant una «tradicció» viva i activa, de generació en generació. Però aquesta revelació no és isolada de la vida ni s'hi troba juxtaposada artificialment. Es refereix al sentit últim de l'existència humana i la il·lumina completament, per inspirar-la o per jutjar-la a la llum de l'evangeli.

Per això podem aplicar als catequistes allò que el concili Vaticà II va dir especialment dels sacerdots: «que siguin educadors de l'home i de la vida de l'home en la fe».⁵³

Catequesi i sagraments

23.La catequesi està intrínsecament unida a tota l'acció litúrgica i sacramental, perquè és en els sagraments, i sobretot en l'eucaristia, on Jesucrist actua en plenitud per a la transformació dels homes.

A l'Església primitiva, catecumenat i iniciació als sagraments del baptisme i de l'eucaristia s'identificaven. Encara que en aquest camp la praxi de l'Església hagi canviat, en els antics països cristians el catecumenat mai no ha estat abolit; hi coneix una renovació⁵⁴ i és practicat abundantment en les joves Esglésies missioneres. De tota manera, la catequesi es troba sempre en relació amb els sagraments. Per una banda, una forma eminent de catequesi és la que prepara als sagraments, i tota catequesi condueix necessàriament als sagraments de la fe. Per altra banda, la pràctica autèntica dels sagraments té per força un aspecte catequètic. En altres paraules: la vida sacramental resulta empobrida i es converteix molt aviat en ritualisme buit, si no es fonamenta en un coneixement seriós de la significació dels sagraments. I la catequesi s'intel·lectualitza si no pren vida en la pràctica sacramental.

Catequesi i comunitat eclesial

24.La catequesi, finalment, té una íntima unió amb l'acció responsable de l'Església i dels cristians en el món. Qualsevol que s'ha adherit a Jesucrist per la fe i s'esforça a consolidar-la per mitjà de la catequesi té necessitat de viure-la en comunió amb aquells que han donat el mateix pas. La catequesi corre el risc d'esterilitzar-se si una comunitat de fe i de vida cristiana no acull el catecumen en una certa fase de la seva catequesi.

Per això, la comunitat eclesial, a tots els nivells, és doblement responsable respecte a la catequesi: té la responsabilitat de proveir a la formació dels seus membres; però també la responsabilitat d'acollir-los en un ambient on puguin viure, amb la major plenitud possible, allò que han après.

La catequesi està oberta igualment al dinamisme missioner. Si és feta com cal, els cristians tindran interès a portar testimoni de llur fe, a transmetre-la als fills, a fer-la conèixer a d'altres, a servir de totes les maneres la comunitat humana.

Necessitat de la catequesi en sentit ample per a la maduració i la força de la fe

25. Així, doncs, gràcies a la catequesi, el kèrigma evangèlic —primer anunci ardent i estimulador que un dia trasbalsà l'home i el portà a la decisió de lliurar-se a Jesucrist per la fe— és aprofundit de mica en mica, desenrotllat en els seus corol·laris implícits, explicat per mitjà d'una exposició que va adreçada també a la raó, orientat vers la pràctica cristiana en l'Església i en el món. Tot això no és menys evangèlic que el kèrigma, per més que alguns diguin que la catequesi vindria forçosament a racionalitzar, a eixarrear i, finalment, a matar allò que de més viu, espontani i vibrant hi ha en el kèrigma. Les veritats aprofundides en la catequesi són les mateixes que han tocat el cor de l'home en escoltar-les per primera vegada. El fet de conèixer-les millor, en lloc d'atenuar-les o d'eixarrear-les, les ha de fer encara més estimulants i decisives per a la vida.

Segons la noció que acabo d'exposar, la catequesi conserva totalment l'òptica pastoral des de la qual el Sínode va voler considerar-la. Aquest sentit ample de la catequesi no contradiu gens, sinó que, desbordant-lo, l'inclou, el sentit estricte emprat comunament per les exposicions didàctiques: el simple ensenyament de les fórmules que expressen la fe.

En definitiva, la catequesi és necessària tant per fer madurar la fe dels cristians com per llur testimoniatge en el món: vol conduir els cristians «a la unitat de la fe i del coneixement del Fill de Déu, a l'estat d'home perfecte, al complet desenrotllament del Crist»;⁵⁵ vol, també, fer-los aptes per a donar raó de llur esperança als qui els l'en demanen.⁵⁶

IV. Tota la bona nova brolla de la font

El contingut del missatge

26. Essent la catequesi un moment o un aspecte de l'evangelització, el seu contingut no pot ser altre que el de tota l'evangelització: el mateix missatge — bona nova de salvació— sentit una i mil vegades i acceptat de cor, és aprofundit incessantment en la catequesi mitjançant la reflexió i l'estudi sistemàtic; mitjançant una presa de consciència, cada cop més prometedora, de les seves repercussions en la vida personal de cadascú; mitjançant la seva inserció en el conjunt orgànic i harmoniós que és l'existència cristiana en la societat i en el món.

La font

27.La catequesi pourà sempre el seu contingut de la font viva de la Paraula de Déu, transmesa a través de la Tradició i de l'Esclitura, ja que «la sagrada Tradició i la sagrada Esclitura constitueixen l'únic dipòsit de la paraula de Déu confiat a l'Església», com recorda el concili Vaticà II en desitjar que «el ministeri de la paraula, és a saber, la predicació pastoral, la catequesi i tota mena d'instrucció cristiana... rebí de la paraula de l'Esclitura el nodriment saludable i fructifiqui santament».⁵⁷

Parlar de la Tradició i de l'Esclitura com de fonts de la catequesi vol dir subratllar que aquesta ha d'estar totalment amarada del pensament, l'esperit i les actituds bíbliques i evangèliques a través d'un contacte assidu amb els textos mateixos: però vol dir, també, recordar que la catequesi serà tant més rica i eficaç com més llegeixi els textos amb la intel·ligència i el cor de l'Església i com més s'inspiren en la reflexió i en la vida bimil·lenària de l'Església.

L'ensenyament, la litúrgia i la vida de l'Església brollen d'aquesta font i hi menen, sota el guiatge dels pastors i, concretament, del magisteri doctrinal que el Senyor els ha confiat.

El Credo, expressió doctrinal privilegiada

28.Una expressió privilegiada de l'heretatge viu que han rebut per guardar-lo es troba en el Credo, o més concretament, en els Símbols que, en certs moments crucials, han sintetitzat feliçment la fe de l'Església.

En el curs dels segles, un element important de la catequesi era precisament la «traditio Symboli» (o transmissió del compendi de la fe), seguida del lliurament de l'oració dominical. Aquest ritu expressiu ha tornat a ser introduït als nostres dies en la iniciació dels catecúmens.⁵⁸ ¿No caldria trobar un ús més concretament adaptat per a marcar aquesta etapa, la més important de totes, en què un nou deixeble de Jesús accepta amb plena lucidesa i valentia el contingut d'allò que en endavant aprofundirà seriosament?

El meu predecessor Pau VI, en el «Credo del poble de Déu», proclamat en acomplir-se el XIXè centenari del martiri dels apòstols Pere i Pau, volgué reunir-hi els elements essencials de la fe catòlica, sobretot els que oferien una dificultat més gran, o corrien el perill de ser ignorats.⁵⁹ És una referència segura per al contingut de la catequesi.

Elements que cal no oblidar

29.El mateix summe pontífex va recordar, al capítol tercer de la seva Exhortació apostòlica *Evangelii nuntiandi*, «el contingut essencial, la substància viva» de l'evangelització.⁶⁰ Cal tenir present, per a la catequesi mateixa, cadascun dels elements i la síntesi viva en què han estat integrats.⁶¹

Em limitaré, doncs, a algunes simples al·lusions.⁶² Tothom veu, per exemple, la importància de fer entendre a l'infant, a l'adolescent, al qui progressa en la fe, «allò que hom pot conèixer de Déu»,⁶³ la importància de poder-los dir, en cert sentit: «El qui venereu sense conèixer és el qui us anuncio »;⁶⁴ de poder-los exposar breument⁶⁵ el misteri del Verb de Déu fet home i que aconpleix la salvació de l'home per la seva Pasqua, és a dir, a través de la seva mort i de la seva resurrecció, però també per mitjà de la seva predicació, dels signes que aconpleix, dels sacraments de la seva presència permanent enmig nostre. Els pares del Sínode estigueren ben inspirats quan van demanar que hom eviti de reduir el Crist a la seva sola humanitat, i el seu missatge a una dimensió merament terrestre i que fos reconegut més aviat com a Fill de Déu, el mitjancer que ens dóna lliure accés al Pare en l'Esperit.⁶⁶

Si n'és d'importar exposar a la intel·ligència i al cor, a la llum de la fe, aquest sacrament de la seva presència que és el misteri de l'Església, assemblea d'homes pecadors, però al mateix temps santificats i que constitueixen la família de Déu reunida pel Senyor sota la direcció d'aquells que «l'Esperit Sant... ha constituït superintendents perquè pasturin l'Església de Déu»!⁶⁷

És important d'explicar que la història dels homes, amb els seus oposats aspectes de gràcia i de pecat, de grandesa i de misèria, és assumida per Déu en el seu Fill Jesucrist i «ofereix un esbós del món que vindrà».⁶⁸ És important, finalment, d'esclarir clar i net les exigències, fetes de renúncia però també de goig, d'allò que a l'apòstol Pau li agradava anomenar «vida nova»,⁶⁹ «nova creació»,⁷⁰ «ser o viure en el Crist»,⁷¹ «vida eterna en Jesucrist»,⁷² i que no és més que la vida en el món, però una vida segons les benaurances i destinada a prolongar-se i a transfigurar-se en el cel.

D'aquí la importància que tenen en la catequesi les exigències morals personals corresponents a l'evangeli i les actituds cristianes davant la vida i davant el món, tant si són heroiques com si són les més senzilles; les anomenem virtuts cristianes o evangèliques. D'aquí també la cura que la catequesi tindrà de no ometre, sinó d'il·luminar com cal, en el seu esforç d'educació en la fe, realitats com l'acció de l'home pel seu alliberament integral,⁷³ la recerca d'una societat més solidària i fraternal, les lluites per la justícia i la construcció de la pau.

Per altra part, no s'ha de creure que aquesta dimensió de la catequesi sigui del tot nova. Ja a l'època patristica sant Ambrós i sant Joan Crisòstom, per citar només aquests, van destacar les conseqüències socials de les exigències evangèliques. I, més a prop nostre, el catecisme de sant Pius X citava explícitament entre els pecats que clamen venjança davant Déu, el fet d'oprimir els pobres, així com el d'escatimar als treballadors el salari just.⁷⁴ Especialment des de l'encíclica *Rerum Novarum*, la preocupació social és activament present en l'ensenyament catequètic dels papes i dels bisbes. Molts pares del Sínode van demanar, amb legítima insistència, que el ric patrimoni de l'ensenyament social de l'Església trobi el seu lloc, amb formes apropiades, en la formació catequètica comuna dels fidels.

Integritat del contingut

30.A propòsit del contingut de la catequesi, cal considerar avui acuradament tres punts importants.

El primer es refereix a la integritat d'aquest contingut. A fi que l'ofrena de la fe⁷⁵ sigui perfecta, el qui esdevé deixeble del Crist té dret a rebre «la paraula de la fe»⁷⁶ no mutilada, falsificada o disminuïda, sinó completa i íntegra, en tot el seu rigor i el seu vigor. Trair en quelcom la integritat del missatge significa buidar perillosament la catequesi mateixa i comprometre els fruits que el Crist i la comunitat eclesial tenen el dret d'esperar-ne. No és certament casual que el manament final de Jesús en l'evangeli de Mateu porti l'empremta d'una certa totalitat: «M'ha estat donat tot poder... Ensenyeu tots els pobles..., ensenyeu-los a observar-ho tot... Sóc amb vosaltres tots els dies». Per això, quan algú, intuït «la sublimitat del coneixement de Jesucrist»,⁷⁷ per la fe, porta el desig, potser obscur, de conèixer-lo més i millor gràcies a una predicació i a un ensenyament «segons la veritat que hi ha en Jesús»,⁷⁸ cap pretext no és vàlid per refusar-li qualsevol part d'aquest coneixement. Quina catequesi seria la que no donés tot el lloc degut a la creació de l'home i el seu pecat, al disseny de redempció del nostre Déu i a la seva llarga i amorosa preparació i realització, a l'encarnació del Fill de Déu, a Maria —la Immaculada, la Mare de Déu sempre verge, elevada en cos i ànima a la glòria celestial —i la seva funció en el misteri de la salvació, al misteri de la iniquitat operant en les nostres vides⁷⁹ i a la força de Déu que ens allibera, a la necessitat de la penitència i de l'ascesi, als gestos sacramentals i litúrgics, a la realitat de la presència eucarística, a la participació en la vida divina ací a la terra i després de la mort, etc. Així mateix, a cap catequista veritable no és lícit de fer per compte propi una selecció en el dipòsit de la fe, entre allò que estima important i allò que ho considera menys important, o per ensenyar una cosa i refusar-ne una altra.

Amb mètodes pedagògics adaptats

31.D'aquí una segona observació: És possible que, en la situació actual de la catequesi, raons de mètode o de pedagogia aconsellin d'organitzar la comunicació de les riqueses del contingut de la catequesi d'una manera i no d'una altra. A més, la integritat no dispensa de l'equilibri ni del caràcter orgànic i jerarquitzat, gràcies als quals serà donada la importància respectiva que els correspon a les veritats a ensenyar, les normes a transmetre i als camins de la vida cristiana a indicar. També pot succeir que un determinat llenguatge demostrï que és preferible per transmetre aquest contingut a tal persona o a tal grup de persones. Una elecció serà vàlida en la mesura que no depengui de teories o de prejudicis més o menys subjectius, o marcats per una certa ideologia, sinó que estigui inspirada per l'humil afany d'ajustar-se millor a un contingut que ha de romandre intacte. El mètode i el llenguatge emprats han de continuar essent de debò instrument per a comunicar la totalitat i no una part de «les paraules de vida eterna»⁸⁰ o del «camí de la vida».⁸¹

Dimensió ecumènica de la catequesi

32.El gran moviment, certament inspirat per l'Esperit de Jesús, que des de fa un cert nombre d'anys, duu l'Església catòlica a cercar amb altres Esglésies o

confessions cristianes el restabliment de la unitat perfecta volguda pel Senyor, em porta a parlar del caràcter ecumènic de la catequesi. Aquest moviment va adquirir tot el seu relleu en el concili Vaticà II⁸² i, a partir del Concili, ha conegut en l'Església una nova amplitud, que s'ha concretat en una sèrie impressionant de fets i d'iniciatives, ja coneguts de tothom.

La catequesi no pot restar estranya a aquesta dimensió ecumènica, quan tots els fidels, segons la pròpia capacitat i posició en l'Església, són cridats a participar en el moviment ver la unitat.⁸³

La catequesi tindrà una dimensió ecumènica, si, sense renunciar a ensenyar que la plenitud de la veritat revelada i dels mitjans de salvació instituïts pel Crist es troba a l'Església catòlica,⁸⁴ ho fa, amb tot, amb un respecte sincer, en les paraules i en els fets, envers les comunitats eclesials que no estan en perfecta comunió amb aquesta Església.

En un context així, és molt important fer una presentació correcta i lleial de les altres Esglésies i comunitats eclesials de les quals l'Esperit de Crist no refusa de servir-se com de mitjans de salvació; i «entre els elements o béns amb el conjunt dels quals l'Església és edificada i vivificada, alguns, o millor, molts i molt assenyalats, poden trobar-se fora dels límits visibles de l'Església catòlica».⁸⁵ Entre altres coses, aquesta presentació ajudarà els catòlics, per una banda, a aprofundir la seva pròpia fe, i, per l'altra, a conèixer millor i valorar els altres germans cristians, tot facilitant així la recerca comuna del camí cap a la plena unitat en la veritat tota entera. I el coneixement mutu serà de profit també per als no catòlics per tal de comprendre i d'apreciar millor l'Església catòlica i la seva convicció de ser «un instrument general de la salvació».

La catequesi tindrà una dimensió ecumènica si suscita i alimenta un veritable desig d'unitat; més encara, si inspira esforços sincers —inclòs l'esforç per purificar-se en la humilitat i el fervor de l'Esperit amb la finalitat de treure els obstacles dels camins de la unitat—, no amb vista a un irenisme fàcil, fet d'omissions i de concessions en el pla doctrinal, sinó pensant en la unitat perfecta, quan el Senyor vulgui i de la manera que vulgui.

La catequesi, finalment, serà ecumènica si s'esforça a preparar els infants i els joves, així com els adults catòlics, a viure en contacte amb els no catòlics, bo i afirmant tant la pròpia identitat catòlica com respectant la fe dels altres.

Col·laboració ecumènica en el camp de la catequesi

33.En situacions del pluralisme religiós, els bisbes poden considerar oportunes, àdhuc necessàries, certes experiències de col·laboració en el camp de la catequesi entre catòlics i altres cristians, com un complement de la catequesi habitual que, de tota manera, els catòlics han de rebre.

Aquestes experiències tenen el seu fonament teològic en els elements comuns a tots els cristians.⁸⁶ Però la comunió de fe entre els catòlics i els altres cristians

no és completa ni perfecta; més encara: existeixen, en certs casos, profundes divergències. Aquesta col·laboració ecumènica, doncs, és, per la seva mateixa natura, limitada; no ha de significar mai una reducció al mínim comú. A més, la catequesi no consisteix únicament a ensenyar la doctrina, sinó a iniciar a tota la vida cristiana, fent participar plenament en els sacraments de l'Església. D'aquí la necessitat, on es dóna una experiència de col·laboració ecumènica en el camp de la catequesi, de vigilar que la formació dels catòlics quedi ben assegurada en l'Església catòlica pel que fa a la doctrina i a la vida cristiana.

Durant el Sínode, un cert nombre de bisbes va assenyalar casos —cada vegada més freqüents, deien— en què les autoritat civils o altres circumstàncies imposen, a les escoles d'alguns països, un ensenyament de la religió cristiana —amb els seus manuals, horaris, etc. — comú als catòlics i als no catòlics. Fóra sobrer dir que no es tracta d'una veritable catequesi. Aquest ensenyament té, a més, una importància ecumènica quan hom presenta amb lleialtat la doctrina cristiana. En els casos en què les circumstàncies imposin aquest ensenyament, cal que sigui assegurada d'una altra manera, amb la màxima cura, una catequesi específicament catòlica.

El problema dels manuals comuns a les diverses religions

34. Cal afegir, ací, una altra observació que se situa en la mateixa direcció, encara que sota un punt de mira distint. S'esdevé a voltes que les escoles estatals posen a disposició dels alumnes llibres en què les religions, compresa la religió catòlica, són presentades a títol cultural (històric, moral, literari). Una presentació objectiva dels fets històrics, de les diverses religions i de les distintes confessions cristianes pot, en aquest cas, contribuir a una millor comprensió recíproca. Hom mirarà de fer tots els possibles perquè la presentació sigui realment objectiva, protegida de sistemes ideològics i polítics o de prejudicis pretesament científics que deformarien el seu veritable sentit.

De tota manera, aquests manuals no han de ser considerats obres catequètiques: els falta, per ser-ho, el testimoniatge de creients que exposin la fe a altres creients i una comprensió dels misteris cristians i de l'especificitat catòlica, tot això extret de l'interior de la fe.

V. Tothom necessita ser catequitzat

La importància dels nois i dels joves

35. El tema assenyalat pel meu predecessor Pau VI per a la IV Assemblea general del Sínode dels bisbes versava sobre «La catequesi en el nostre temps, amb particular referència als nois i als joves». El nombre creixent dels joves constitueix, sens dubte, el fet més ric d'esperança i al mateix temps d'inquietud per a una bona part del món actual. En alguns països, sobretot els del Tercer Món, més de la meitat de la població està per sota dels vint-i-cinc o trenta anys. Això vol dir que milions i milions de nois i de joves es preparen per al seu esdevenidor d'adults. I no és sols el factor numèric: esdeveniments

recents i la crònica de cada dia ens diuen que aquesta multitud innumerable de joves, encara que es trobi ací i allà dominada per la incertesa i la por, o seduïda per l'evasió en la droga i la indiferència, àdhuc temptada pel nihilisme i la violència, constitueix, amb tot, en la seva majoria, la gran força que, entre molts riscos, es proposa construir la civilització del futur.

Ara bé, en la nostra sol·licitud pastoral ens preguntem: ¿Com revelar Jesucrist, Déu fet home, a aquesta multitud de nois i de joves? ¿Com revelar-lo, no simplement en l'enlluernament d'un primerencontre fugisser, sinó a través del coneixement cada dia més profund i més lluminós de la persona del Crist, del seu missatge, del pla de Déu que va voler revelar, de la crida que adreça a cadascú, del Regne que vol inaugurar en aquest món amb «el petit ramat»⁸⁷ dels qui creuen en Ell i que no serà complet fins a l'eternitat? ¿Com donar a conèixer el sentit, l'abast, les exigències fonamentals, la llei de l'amor, les promeses, les esperances d'aquest Regne?

Caldria fer moltes observacions sobre les característiques pròpies que adopta la catequesi en les diferents etapes de la vida.

Els pàrvuls

36.Un moment sovint decisiu és aquell en què el bebè rep dels seus pares i de l'ambient familiar les beceroles de la catequesi, que potser no seran sinó una senzilla revelació del Pare celestial, bo i provident, al qual aprèn a adreçar el seu cor. Les brevíssimes oracions que el nen balbujeja seran l'inici d'un diàleg afectuós amb aquest Déu amagat, la paraula del qual començarà a escoltar després. Davant els pares cristians, mai no insistirem prou en aquesta iniciació precoç, per mitjà de la qual les facultats del nen són integrades en una relació vital amb Déu. Obra capital que exigeix un gran amor i un respecte profund envers el nen, el qual té dret a una presentació senzilla i veritable de la fe cristiana.

Els nois

37.Aviat arribarà, a l'escola i a l'església, a la parròquia o a l'assistència espiritual rebuda en el col·legi catòlic o a l'escola estatal, paral·lelament a l'obertura a un cercle social més ampli, el moment d'una catequesi destinada a introduir el noi d'una manera orgànica en la vida de l'Església, junt amb una preparació immediata a la celebració dels sagraments: catequesi didàctica, però encaminada a portar testimoni de fe; catequesi inicial, però no fragmentària, perquè haurà de revelar —bé que d'una manera elemental— tots els principals misteris de la fe i la seva repercussió en la vida moral i religiosa del noi; catequesi que dóna un sentit als sagraments, però que alhora rep dels sagraments viscuts una dimensió vital que li impedeix de restar merament doctrinal, i comunica al noi l'alegria de ser testimoni del Crist en el seu ambient de vida.

Els adolescents

38.Després vénen la pubertat i l'adolescència, amb les grandeses i els riscos que presenta aquesta edat. És el temps del descobriment de si mateix i del propi univers interior; el moment de projectes generosos, el moment que brolla el sentiment de l'amor, així com els impulsos biològics de la sexualitat; el temps del desig d'estar junts, de la percepció d'una alegria particularment intensa, relacionada amb l'embriagador descobriment de la vida. Però també és sovint l'edat dels interrogants més profunds, de les recerques angunioses, fins i tot frustrants, de desconfiança dels altres i de perillous replegaments sobre si mateix; a vegades també és l'edat dels primers fracassos i de les primeres amargors. La catequesi no pot ignorar aquests aspectes fàcilment canviant d'un període de la vida tan delicat. Una catequesi capaç de conduir l'adolescent a una revisió de la seva pròpia vida i al diàleg, una catequesi que no ignori els seus grans problemes —la donació de si mateix, la fe, l'amor i la seva mediació que és la sexualitat— podrà ser decisiva. La revelació de Jesucrist com a amic, com a guia i com a model, admirable però imitable; la revelació del seu missatge que dóna resposta a les qüestions fonamentals; la revelació del signi d'amor del Crist salvador, com a encarnació de l'únic amor veritable i com a possibilitat d'unir els homes; tot això podrà constituir la base d'una autèntica educació en la fe. I sobretot, els misteris de la passió i de la mort de Jesús, als quals sant Pau atribueix el mèrit de la seva gloriosa resurrecció, podran dir moltes coses a la consciència i al cor de l'adolescent i projectar una llum sobre els seus primers sofriments i els del món que va descobrint.

Els joves

39.Amb l'edat de la joventut arriba l'hora de les primeres decisions. Ajudat potser pels membres de la família i pels amics, però deixat a si mateix i a la pròpia consciència moral, el jove haurà de prendre damunt seu la responsabilitat del seu destí d'una manera cada vegada més freqüent i determinant. Bé i mal, gràcia i pecat, vida i mort s'enfrontaran cada cop més en el seu interior, certament com a categories morals, però també i sobretot com a opcions fonamentals que haurà d'acollir o de rebutjar amb lucidesa i amb sentit de responsabilitat. És evident que una catequesi que denunciï l'egoisme en nom de la generositat, que sense simplismes ni esquematismes il·lusoris ofereixi el sentit cristià del treball, del bé comú, de la justícia i de la caritat, una catequesi sobre la pau entre les nacions i sobre la promoció de la dignitat humana, del desenvolupament, de l'alliberament, tal com són presentats en els recents documents de l'Església,⁸⁸ integra feliçment en els esperits dels joves una bona catequesi de les realitats pròpiament religioses, que mai no ha de ser desatesa. La catequesi adquireix llavors una importància considerable, perquè és el moment en què l'evangeli podrà ser presentat, entès i acollit com a capaç de donar sentit a la vida i, per tant, d'inspirar actituds altrament incomprensibles: renúncia, despreniment, mansuetud, justícia, compromís, reconciliació, sentit d'absolut i de l'invisible, etc., elements que permetran d'identificar aquest jove, entre els seus companys, com a deixeble de Jesucrist.

La catequesi prepara així als grans compromisos cristians de la vida d'adult. Pel que fa, per exemple, a les vocacions per a la vida sacerdotal i religiosa, és cosa certa que moltes han nascut en el curs d'una catequesi ben portada al llarg de la infantesa i de l'adolescència. Des de la primera infantesa fins al

llindar de la maduresa, la catequesi es converteix, doncs, en una escola permanent de la fe i segueix les grans etapes de la vida com un far que il·lumina la ruta del noi, de l'adolescent i del jove.

Adaptació de la catequesi als joves

40. És consolador comprovar que, durant la IV Assemblea general del Sínode i al llarg d'aquests anys que l'han seguit, l'Església ha compartit plenament aquesta preocupació: ¿com transmetre la catequesi als infants i als joves? Déu vulgui que aquesta atenció desvetllada duri molt de temps en la consciència de l'Església! En aquest sentit, el Sínode ha estat preciós per a tota l'Església, en esforçar-se per delinear amb la màxima precisió possible el rostre complex de la joventut actual; en mostrar que aquest jovent emprà un llenguatge al qual cal saber traduir, amb paciència i sentit comú, sense trair-lo, el missatge de Jesucrist; en demostrar que, a desgrat de les aparences, aquesta joventut té, ni que sigui confusament, no sols la disponibilitat i l'obertura, sinó més encara un veritable desig de conèixer «Jesús, l'anomenat Crist»;⁸⁹ en revelar, finalment, que l'obra de la catequesi, si hom vol accomplir-la amb rigor i amb serietat, és avui més àrdua i fatigant que mai, a causa dels obstacles i les dificultats de tota mena amb què topa, però també és més reconfortant que mai per raó de la profunditat de les respostes que rep per part dels nois i dels joves. Es tracta d'un tresor amb què l'Església pot comptar i ha de comptar els anys a venir.

Algunes categories de joves destinataris de la catequesi, donada llur situació peculiar, reclamen una atenció especial.

Els minusvàlids

41. Es tracta, primer de tot, dels nois i dels joves físicament o mentalment minusvàlids. Aquests tenen dret a conèixer com els altres coetanis «el misteri de la fe». Les dificultats més grans que troben fan encara més meritoris llurs esforços i els dels seus educadors. És un motiu d'alegria comprovar que alguns organismes catòlics particularment consagrats als joves minusvàlids van voler aportar al Sínode la seva experiència en la matèria, i n'obtingueren el desig renovat d'afrontar millor aquest problema important. Mereixen ser vivament encoratjats en aquesta tasca.

Els joves sense sosteniment religiós

42. El meu pensament s'adreça després als nois i als joves, cada vegada més nombrosos, nascuts i educats en una llar no cristiana, o almenys no practicant, però que desitgen conèixer la fe cristiana. Els haurà de ser assegurada una catequesi adequada, a fi que puguin créixer en la fe i viure-la progressivament, malgrat la manca de sosteniment i, potser també, a desgrat de l'oposició que troben en el propi ambient.

Els adults

43.Continuant la sèrie de destinataris de la catequesi, no puc deixar de subratllar una de les preocupacions més constants dels pares del Sínode, imposada amb vigor i amb urgència per les experiències que es fan en tot el món: es tracta del problema central de la catequesi dels adults. Aquesta és la forma principal de la catequesi, perquè va adreçada a les persones que tenen les responsabilitats més grans i la capacitat de viure el missatge cristià en la seva forma plenament desenvolupada.⁹⁰ La comunitat cristiana no podria fer una catequesi permanent sense la participació directa i experimentada dels adults, tant si són destinataris de l'activitat catequètica com si en són promotors. El món en què els joves són cridats a viure i a donar testimoni de la fe que la catequesi vol aprofundir i consolidar és portat pels adults: la fe d'aquests, doncs, hauria de ser igualment il·luminada, estimulada o renovada sense parar a fi de penetrar les realitats temporals de què són responsables. Així, doncs, perquè la catequesi sigui eficaç ha de ser permanent, i seria vana si s'aturés precisament al llindar de l'edat madura, ja que, si bé certament d'una altra forma, es revela no menys necessària per als adults.

Els quasi-catecúmens

44.Entre aquests adults que tenen necessitat de catequesi, la nostra preocupació pastoral i missionera s'adreça als qui, nascuts i educats en regions encara no cristianitzades, no han pogut aprofundir la doctrina cristiana que un dia les circumstàncies de la vida els van fer trobar; s'adreça als qui en la infantesa van rebre una catequesi corresponent a llur edat, però que després s'han allunyat de tota pràctica religiosa i es troben, en l'edat madura, amb coneixements religiosos més aviat infantils; s'adreça als qui es ressenten d'una catequesi sens dubte precoç, però mal orientada o mal assimilada; s'adreça als qui, tot i haver nascut en un país cristià —àdhuc en un context sociològicament cristià—, mai no han estat educats en la fe i, un cop adults, són veritables catecúmens.

Catequesis diversificades i complementàries

45.Així, doncs, els adults de qualsevol edat, incloses les persones d'edat avançada —les quals mereixen una atenció especial, atesa la seva experiència i els seus problemes—, són destinataris de la catequesi igual que els infants, els adolescents i els joves. Caldria parlar també dels emigrants, de les persones marginades per l'evolució moderna, de les persones que viuen a les barriades de les grans metròpolis, sovint mancades d'esglésies, de locals i d'estructures adequades...

Per a tots ells vull augurar que es multipliquin les iniciatives encaminades a la seva formació cristiana amb els mitjans apropiats (àudiovisuals, publicacions, trobades, conferències), de manera que molts adults puguin suplir una catequesi que ha romàs insuficient o deficient, així com completar harmoniosament, a un nivell més alt, la que van rebre durant la infantesa, o bé també enriquir-se en aquest camp fins al punt de poder ajudar més seriosament els altres.

Tot amb tot, cal que la catequesi dels infants i dels joves, la catequesi permanent i la catequesi dels adults no siguin compartiments tancats, sense comunicació mútua. Més important encara és que no hi hagi ruptura entre elles. Al contrari: els adults tenen molt a donar als joves i als infants en matèria de catequesi, però també poden rebre molt d'ells per a la creixença de la seva vida cristiana.

Cal repetir-ho: a l'Església de Jesucrist ningú no hauria de sentir-se dispensat de rebre la catequesi. Penso també en el cas dels joves seminaristes, dels joves religiosos, com de tots aquells que són cridats a la tasca de pastors i de catequistes, els quals exerciran molt millor aquest ministeri si saben formar-se humilment a l'escola de l'Església, la gran catequista i al mateix temps la gran catequitzada.

VI. Alguns mètodes i mitjans de la catequesi

Mitjans de comunicació social

46.Des de l'ensenyament oral dels apòstols i de les cartes que circulaven entre les Esglésies fins als mitjans més moderns, la catequesi no ha cessat mai de buscar els mètodes i els instruments més adaptats per a la seva missió, amb la participació activa de les comunitats i sota l'impuls dels pastors. Aquest esforç ha de continuar.

Em vénen espontàniament al pensament les grans possibilitats que ofereixen els mitjans de comunicació social i els mitjans de comunicació de grups: televisió, ràdio, premsa, discs, cintes magnetofòniques i tot el sector dels àudio-visuals.

Els esforços duts a terme en aquests camps són tants que donen les més grans esperances. L'experiència demostra, per exemple, el ressò d'un ensenyament radiofònic o televisiu, que sàpiga unir l'expressió estètica qualificada amb la rigorosa fidelitat al magisteri. L'Església té avui moltes ocasions de tractar d'aquests problemes —com les jornades de les comunicacions socials—, i per això no cal que m'hi allargui ací malgrat llur importància capital.

Múltiples llocs, moments o reunions a valorar

47.Penso igualment en diversos moments de gran importància en els quals la catequesi té un lloc a punt: per exemple, els pelegrinatges diocesans, regionals i nacionals, que resulten més profitosos si són centrats en un tema escollit acuradament, a partir de la vida del Crist, de la Verge i dels sants; les missions tradicionals, sovint massa precipitadament abandonades, i que són insubstituïbles de cara a una renovació periòdica i vigorosa de la vida cristiana —cal reprendre-les i renovar-les—; els cercles bíblics, que han d'anar més enllà de l'exegesi per tal de fer viure la paraula de Déu; les reunions de les

comunitats eclesials de base, en la mesura que s'ajustin als criteris exposats a l'Exhortació apostòlica *Evangelii Nuntiandi*.⁹¹ Recordo, encara, les trobades de joves que en certes regions, amb noms i fisonomies diversos —però amb la mateixa finalitat de donar a conèixer Jesucrist i viure l'evangeli—, es multipliquen i floreixen com en una primavera molt reconfortant per a l'Església: grups d'acció catòlica, grups caritatius, grups de pregària, grups de reflexió cristiana, etc. Aquests grups susciten grans esperances per a l'Església de demà. Però, en nom de Jesús, conjuro els joves que els integren, els seus responsables i els sacerdots que els consagren el bo i millor de llur ministeri: no permeteu per res del món que en aquests grups —ocasions privilegiades de trobament, rics en tants valors d'amistat i de solidaritat juvenil, de joia i d'entusiasme, de reflexió sobre els fets i les coses—, hi falti un estudi seriós de la doctrina cristiana. En aquest cas s'exposarien —i el perill, malauradament, s'ha comprovat de sobres— a decebre els seus membre i l'Església mateixa.

L'esforç catequètic, que és possible de fer en aquests diversos llocs i en molts d'altres encara, té tantes més probabilitats de ser acollit i de llevar els seus fruits com més sigui respectada la seva natura particular. Amb una inserció apropiada, aquest esforç obtindrà aquella diversitat i complementarietat de contactes que li permet de desenrotllar tota la riquesa del seu concepte, amb la triple dimensió de paraula, de memòria i de testimoniatge —de doctrina, de celebració i de compromís en al vida— que el Missatge del Sínode al poble de Déu va posar en evidència.⁹²

L'homilia

48. Aquesta observació val encara més per a la catequesi feta en la celebració litúrgica i, en particular, durant l'assemblea eucarística: respectant la natura específica i el ritme propi d'aquest marc, l'homilia assumeix l'itinerari de fe proposat per la catequesi i el mena al seu perfeccionament natural; al mateix temps, impulsa els deixebles del Senyor a emprendre cada dia llur itinerari espiritual en la veritat, en l'adoració i en l'acció de gràcies. En aquest sentit es pot dir que la pedagogia catequètica troba alhora el seu origen i la seva plenitud en l'eucaristia, dins l'horitzó complet de l'any litúrgic.

La predicació, centrada en els textos bíblics, ha de permetre, a la seva manera, que els fidels es familiaritzin amb el conjunt del ministeri de la fe i de les normes de la vida cristiana. Cal prestar molta atenció a l'homilia: ni massa llarga ni massa breu, sempre acuradament preparada, substancial i apropiada, i reservada als ministres sagrats. Aquesta homilia ha de tenir el seu lloc en tota eucaristia dominical i festiva, i també en la celebració dels baptismes, de les litúrgies penitencials, dels matrimonis, dels funerals. Aquest és un dels beneficis de la renovació litúrgica.

Publicacions catequètiques

49. En aquest complex de mètodes i de mitjans —tota activitat de l'Església té una dimensió catequètica—, les obres de catecisme, lluny de perdre la seva importància essencial, adquireixen un nou relleu. Un dels aspectes majors de la

renovació de la catequesi consisteix avui en la revisió i en la multiplicació dels llibres catequètics que en l'Església s'ha fet una mica pertot arreu. Nombroses obres, amb resultats reeixits, han vist la llum i representen una veritable riquesa al servei de l'ensenyament catequètic. Però cal reconèixer igualment, amb honradesa i humilitat, que aquesta florida i aquesta riquesa han comportat assaigs i publicacions equívokes i perjudicials per als joves i per a la vida de l'Església. Bastant, sovint, ací i allà, per la preocupació de trobar el llenguatge millor o d'estar a la moda pel que fa als mètodes pedagògics, algunes obres catequètiques desorienten els joves i també els adults, sigui amb l'omissió, conscient o inconscient, d'elements essencials a la fe de l'Església, sigui amb la concessió d'una importància excessiva a certs temes amb detriment dels altres, sigui sobretot amb una visió global de tipus massa horitzontal que no és conforme a l'ensenyament del magisteri de l'Església.

No n'hi ha prou, doncs, que es multipliquin les obres catequètiques. Perquè responguin a la seva finalitat, són indispensables algunes condicions:

–que connectin realment amb la vida concreta de la generació a la qual s'adrecen, tenint ben presents les seves inquietuds i els seus interrogants, les seves lluites i les seves esperances;

–que s'esforcin per trobar el llenguatge que aquesta generació entengui:

–que es proposin de dir tot el missatge del Crist i de la seva Església, sense passar per alt ni deformat res, sinó exposant-ho tot segons un eix i una estructura que facin ressaltar tot el que és essencial;

–que tendeixen de debò a produir en els qui se'n serveixen un coneixement més gran dels misteris del Crist, amb vista a una veritable conversió i una vida cada vegada més conforme al voler de Déu.

Els catecismes

50.Tots els qui assumeixen la tasca greu de preparar aquests instruments catequètics i, amb més motiu, el text dels catecismes, no poden fer-ho sense l'aprovació dels pastors, que tenen l'autoritat per a donar-la, ni sense inspirar-se el màxim possible en el «Directori general de la catequesi», que continua essent la norma de referència.⁹³

A propòsit d'això em plau de donar un fervorós encoratjament a les Conferències episcopals de tot el món. Que emprenguin amb paciència, però també amb ferma resolució, el treball imponent, a acomplir d'acord amb la Seu apostòlica, per a obtenir catecismes fidels als continguts essencials de la revelació i posats al dia pel que fa al mètode, capaços d'educar en una fe robusta les generacions cristianes dels temps nous.

Aquest breu esment dels mitjans i dels camins de la catequesi contemporània no esgota la riquesa de les «Proposicions» elaborades pels pares del Sínode. És reconfortant de pensar que a cada país hom duu a terme actualment una preciosa col·laboració per un renovellament més orgànic i més segur d'aquests

aspectes de la catequesi. No hi ha dubte que l'Església pot trobar persones competents i mitjans adaptats per a respondre, amb la gràcia de Déu, a les exigències complexes de la comunicació amb els homes del nostre temps.

VII. Com fer la catequesi

Diversitat de mètodes

51.L'edat i el desenvolupament intel·lectual dels cristians, el seu grau de maduresa eclesial i espiritual i moltes altres circumstàncies personals exigeixen que la catequesi adopti mètodes diversos per assolir el seu objectiu específic: l'educació en la fe. Aquesta varietat és exigida també, en un pla més general, per l'ambient sociocultural en el qual l'Església duu a terme el seu treball catequètic.

La varietat en els mètodes és un senyal de vida i una riquesa. És així com la van considerar els pares de la IV Assemblea general del Sínode dels bisbes, en cridar l'atenció sobre les condicions indispensables perquè sigui útil i no perjudiqui la unitat de l'ensenyament de l'única fe.

Al servei de la revelació i de la conversió

52.La primera qüestió d'ordre general que es presenta concerneix el risc i la temptació de barrejar indègudament l'ensenyament catequètic amb perspectives ideològiques, manifestes o ocultes, sobretot de caràcter politicosocial, o amb opcions polítiques personals. Quan aquestes perspectives predominen per damunt del missatge central que ha de ser transmès, fins al punt d'enfosquir-lo o relegar-lo a un pla secundari, àdhuc fins a subordinar-lo als seus objectius, llavors la catequesi queda desvirtuada en les seves arrels. El Sínode va insistir amb raó en la necessitat que la catequesi es mantingui per damunt de les tendències unilaterals divergents —per tal d'evitar les «dicotomies»—, fins i tot en el camp de les interpretacions teològiques donades a aquestes qüestions. La pauta que ha de procurar seguir és la revelació, tal com la transmet el magisteri universal de l'Església en la seva forma solemne o ordinària. Aquesta revelació és la d'un Déu creador i redemptor, el Fill del qual, havent vingut als homes fet carn, no sols entra en la història personal de cada home, sinó també en la història humana i es converteix en el seu centre. Aquesta és, per tant, la revelació d'un canvi radical de l'home i de l'univers, de tot allò que forma el teixit de l'existència humana, sota la influència de l'evangeli de Jesucrist. Una catequesi entesa així supera tot moralisme formalista, àdhuc quan inclou una veritable moral cristiana. Supera principalment tot messianisme temporal, social o polític. Mira d'abastar l'home en la seva profunditat.

Encarnació del missatge en les cultures

53.Toco ara una segona qüestió. Com deia recentment als membres de la Comissió bíblica, «el terme aculturació o inculturació, encara que sigui un neologisme, expressa bastant bé els factors components del gran misteri de l'Encarnació».⁹⁴ De la catequesi, com de l'evangelització en general, podem dir

que és cridada a portar la força de l'evangeli al cor de la cultura i de les cultures. Per això, la catequesi procurarà conèixer aquestes cultures i els seus factors components essencials; aprendrà les seves expressions més significatives, respectarà el seus valors i les seves riqueses peculiars. Només així podrà proposar als homes d'aquestes diverses cultures la coneixença del misteri ocult⁹⁵ i ajudar-los a fer néixer de la seva pròpia tradició viva expressions originals de vida cristiana, de celebració i de pensament.

Caldrà, amb tot, tenir presents dues coses:

–Per una banda, el missatge evangèlic no es pot aïllar simplement de la cultura en què està inserit des del començ (el món bíblic i, més concretament, el medi cultural en el qual va viure Jesús de Natzaret); ni tampoc es pot aïllar, sense un greu empobriment, de les cultures en què ha estat expressat al llarg dels segles. Aquest missatge no surt per generació espontània d'algun humus cultural; és transmès sempre a través d'un diàleg apostòlic que és inevitablement inserit en un cert diàleg de cultures.

–Per altra banda, la força de l'evangeli és arreu transformadora i regeneradora. Quan penetra en una cultura, ¿qui es meravellarà que en canviï no pocs elements? No hi hauria catequesi si fos l'evangeli que hauria de canviar en entrar en contacte amb les cultures.

Oblidar-ho seria, ras i curt, allò que sant Pau anomena, amb una expressió molt forta, «convertir en no-res la creu del Crist».⁹⁶

Ben diferent és el mètode que arrenca, amb seny i aplom, d'elements — religiosos o d'altra natura— que pertanyen al patrimoni cultural d'un grup humà per ajudar les persones a entendre millor la integritat del misteri cristià. Els autèntics mestres en catequesi saben que una catequesi s'encarna en les diverses cultures i en els diversos ambients. N'hi ha prou de pensar en la diversitat tan gran dels pobles, en els joves del nostre temps, en les circumstàncies variadíssimes en què avui es troba la gent. Tots aquests no accepten que la catequesi s'empobreixi per abdicació o reducció del seu missatge, per adaptacions, fins i tot de llenguatge, que comprometin el «bon dipòsit» de la fe,⁹⁷ o per concessions en matèria de fe o de moral. Estan convençuts que la veritable catequesi acaba per enriquir aquestes cultures, tot ajudant-les a superar els punts deficients o àdhuc inhumans que tenen i comunicant als seus valors legítims la plenitud del Crist.⁹⁸

Aportació de les devocions populars

54.Una altra qüestió de mètode afecta la valoració, per part de l'ensenyament catequètic, dels elements vàlids de la pietat popular. Penso en les devocions que en certes regions practica el poble fidel amb un fervor i una rectitud d'intenció commovedors, fins quan en molts aspectes cal purificar o àdhuc rectificar la fe en què es fonamenten. Penso en certes oracions fàcils d'entendre, que a tantes persones senzilles els agrada de repetir. Penso en certs actes de pietat practicats amb el desig sincer de fer penitència o de plaure al Senyor. A la base de la majoria d'aquestes pregàries o d'aquestes

pràctiques, al costat d'elements que cal eliminar, n'hi ha d'altres que, ben emprats, poden servir molt bé per avançar en el coneixement del misteri del Crist o del seu missatge: l'amor i la misericòrdia de Déu, l'encarnació del Crist, la seva creu redemptora i la seva resurrecció, l'acció de l'Esperit en cada cristià i en l'Església, el misteri del més enllà, les virtuts evangèliques a practicar, la presència del cristià en el món, etc. ¿I per què hem de recórrer a certs elements no cristians —àdhuc anticristians— i refusem de fonamentar-nos en elements que, per bé que necessitin revisió i rectificació, tenen quelcom de cristià en la seva arrel?

La memorització

55.L'última qüestió metodològica que és oportú almenys de subratllar —el Sínode hi va fer al·lusió més d'una vegada— és la memorització. Al començament la catequesi cristiana, coincidint amb una civilització sobretot oral, es valgué àmpliament de la memorització. La catequesi, després, ha conegut una llarga tradició d'aprenentatge de les principals veritats a base de la memòria. Tots sabem que aquest mètode pot presentar certs inconvenients: no és el més petit el de prestar-se a una assimilació insuficient, a voltes quasi nul·la que redueix tot el saber a fórmules que hom va repetint sense aprofundir-les. Aquests inconvenients, units a les característiques diferents de la nostra civilització, han portat ací i allà a la supressió gairebé total —definitiva, desgraciadament, segons alguns— de la memorització en la catequesi. I amb tot, amb ocasió de la IV Assemblea general del Sínode, es van fer sentir veus molt autoritzades per reequilibrar amb bon criteri la part de la reflexió i de l'espontaneïtat, del diàleg i del silenci, dels treballs escrits i de la memòria. Per altra part, algunes cultures determinades tenen en gran estima la memorització.

¿Per què, mentre en l'ensenyament profà de certs països s'aixequen cada cop més nombroses les crítiques contra les lamentables conseqüències que deriven del menyspreu d'aquesta facultat humana que és la memòria, per què no procurar revalorar-la en la catequesi, d'una manera intel·ligent i àdhuc original, tant més que la celebració o «memòria» dels grans fets de la història de la salvació exigeix tenir-ne un coneixement exacte? Una certa memorització de les paraules de Jesús, de passatges bíblics importants, dels deu manaments, de les fórmules de professió de fe, dels textos litúrgics, de les pregàries fonamentals, de les nocions-clau de la doctrina cristiana..., lluny de ser contrària a la dignitat dels joves cristians, o de constituir un obstacle per al diàleg personal amb Déu, és una necessitat real, com ho van recordar amb vigor els pares sinodals. Cal ser realistes. Les flors de la fe i de la pietat —per dir-ho així— no broten en les zones desèrtiques d'una catequesi sense memòria. La cosa essencial és que aquests textos memoritzats siguin al mateix temps interioritzats i entesos progressivament en llur profunditat, perquè esdevinguin font de vida cristiana personal i comunitària.

La pluralitat de mètodes en la catequesi contemporània pot ser signe de vitalitat i de genialitat. En tot cas, convé que el mètode escollit es refereixi a fi de comptes a una llei fonamental per a tota la vida de l'Església: la fidelitat a Déu i la fidelitat a l'home, en una mateixa actitud d'amor.

VIII. La joia de la fe en un món difícil

Afirmar la identitat cristiana...

56. Vivim en un món difícil, en el qual l'angoixa de veure que les millors realitzacions de l'home se li esmunyen i es revolten contra ell⁹⁹ crea un clima d'incertesa. És en aquest món on la catequesi ha d'ajudar els cristians a ser, per a llur joia i per al servei de tothom, «llum i «sal»¹⁰⁰. Això exigeix que la catequesi els doni fermesa en la seva pròpia identitat i que se sobreposi sense parar a les vacil·lacions, les incerteses i els desinflaments. Entre les moltes dificultats, que són tants altres desafiaments a la fe, en subratllo algunes per ajudar la catequesi a superar-les.

...en un món indiferent...

57. Es parlava molt, fa uns anys, d'un món secularitzat i d'una era postcristiana. Les modes passen..., però queda una realitat profunda. Els cristians d'avui han d'estar formats per a viure en un món que en gran part ignora Déu o que, en matèria religiosa, en comptes d'un diàleg exigent i fraternal, estimulant per a tothom, cau molt sovint en un indiferentisme anivellador, quan no resta en una menyspreadora actitud de sospita en nom dels seus progressos en matèria d'«explicacions» científiques. Per reeixir a aguantar-nos en aquest món, per oferir a tothom un «diàleg de salvació»¹⁰¹ on cadascú se senti respectat en la seva dignitat fonamental de cercador de Déu, tenim necessitat d'una catequesi que ensenyi els joves i els adults de les nostres comunitats a romandre lúcids i coherents en la fe, a afirmar serenament la identitat cristiana i catòlica, a «veure l'invisible»¹⁰² i a adherir-se de tal manera a l'absolut de Déu que puguin testimoniar-lo en una civilització materialista que el nega.

...amb la pedagogia fonamental de la fe

58. L'originalitat irreductible de la identitat cristiana té com a corol·lari i condició una pedagogia no menys original de la fe. Entre les nombroses i prestigioses ciències de l'home que han progressat enormement als nostres dies, la pedagogia és certament una de les més importants. Les conquestes de les altres ciències —biologia, psicologia, sociologia— li ofereixen aportacions precioses. La ciència de l'educació i l'art d'ensenyar són objecte de replantejaments continus amb vista a una millor adaptació o a una major eficàcia, amb resultats desiguals, d'altra banda.

Doncs bé, també hi ha una pedagogia de la fe, i mai no ponderarem prou les seves possibilitats de cara a la catequesi. És normal, en efecte, adaptar a favor de l'educació de la fe les tècniques experimentades i perfeccionades per l'educació en general. Amb tot, cal tenir en compte a cada moment l'originalitat fonamental de la fe. Quan hom parla de pedagogia de la fe no es tracta de transmetre un saber humà, mal que sigui el més elevat; es tracta de comunicar en la seva integritat la revelació de Déu. Ara; Déu mateix, al llarg de tota la història sagrada i sobretot de l'evangeli, s'ha servit d'una pedagogia, que ha de restar com un model per a la pedagogia de la fe.

Una tècnica no té valor, en la catequesi, si no és en la mesura en què es posa al servei de la transmissió de la fe i de l'educació per a la fe; altrament, no té cap valor.

Llenguatge adaptat al servei del Credo

59.Un problema, proper a l'anterior, és el del llenguatge. Tothom coneix l'actualitat d'aquest tema. ¿No és paradoxal constatar també que els estudis contemporanis, en el camp de la comunicació, de la semàntica i de la ciència dels símbols, per exemple, donen una importància notable al llenguatge, i que, en canvi, el llenguatge és usat abusivament avui al servei de la mistificació ideològica, de la massificació del pensament i de la reducció de l'home a la condició d'objecte?

Tot això influeix notablement en el camp de la catequesi. Efectivament, aquesta té el deure de trobar un llenguatge adaptat als infants i als joves del nostre temps en general, i a moltes altres categories de persones: llenguatge per als estudiants i els intel·lectuals, per als homes de ciència; llenguatge per als analfabets o per a les persones de cultura elemental; llenguatge per als minusvàlids, etc. Sant Agustí ja es va trobar amb aquest problema i va contribuir a resoldre'l, per al seu temps, amb la famosa obra *De catechizandis rudibus*. En catequesi, com en teologia, la qüestió del llenguatge és, sense cap mena de dubte, fonamental. Però no és superflu recordar-ho ací: la catequesi no pot acceptar cap llenguatge que, amb qualsevol pretext, fins i tot presentat com a científic, tingui com a resultat desvirtuar el contingut del Credo. I menys encara és admissible un llenguatge que enganyi o sedueixi. Al contrari, la llei suprema és que els grans progressos en la ciència del llenguatge puguin ser posats al servei de la catequesi, perquè pugui «dir» o «comunicar» més fàcilment als infants, als adolescents, als joves i als adults d'avui tot el contingut doctrinal, sense cap deformació.

Recerca i certesa de la fe

60.Un desafiament més subtil deriva, a vegades, de la concepció mateixa de la fe. Algunes escoles filosòfiques contemporànies, que semblen exercir una influència forta sobre alguns corrents teològics i, a través d'ells, sobre la praxi pastoral, subratllen de grat que l'actitud fonamental de l'home és la d'una recerca sense fi, una recerca que no assoleix mai el seu objecte. En teologia, aquesta manera de veure les coses afirma molt categòricament que la fe no és una certesa, sinó un interrogant; no una claredat, sinó un salt en la foscor.

Aquests corrents de pensament tenen, cert, l'avantatge de recordar-nos que la fe es refereix a coses que no són encara posseïdes, perquè són esperades, coses que només es veuen «com en un mirall, en enigma»,¹⁰³ i que Déu habita sempre en una llum inaccessible.¹⁰⁴ Ens ajuden a no fer de la fe cristiana una actitud d'immobilisme, sinó més aviat una marxa endavant, com la d'Abraham. Amb més motiu cal evitar de presentar com a certes les coses que no ho són.

Amb tot, cal no caure —com passa molt sovint— en l'excés oposat. Segons la Carta als hebreus «la fe és fonament de les coses que esperem, la prova de les que no veiem».¹⁰⁵ Si no en tenim la plena possessió, en tenim una garantia i una prova. Quan eduquem els infants, els adolescents i els joves, no els hem de presentar un concepte totalment negatiu de la fe —com un no saber absolut, una mena de ceguesa, un món de tenebres—, sinó esforcem-nos a mostrar-los que la recerca humil i coratjosa del creient, en lloc de partir del no-res, de simples il·lusions, d'opinions fal·libles, d'incerteses, es fonamenta damunt la paraula de Déu, el qual ni s'enganya ni enganya, i es construeix contínuament damunt la roca incommovible d'aquesta paraula. És la recerca dels Mags guiats per una estrella,¹⁰⁶ recerca a proòsit de la qual Pascal, recollint un pensament de sant Agustí, escrivia en termes molt profunds: «No el cercaries si no m'haguessis trobat»¹⁰⁷

És també una finalitat de la catequesi oferir als joves catecúmens les certeses, simples però sòlides, que l'ajudin a buscar més i millor el coneixement del Senyor.

Catequesi i teologia

61. En aquest context, em sembla important que sigui ben entès el lligam que hi ha entre la catequesi i la teologia.

Aquest lligam apareix, amb tota evidència, profund i vital al qui comprèn la missió insubstituïble de la teologia al servei de la fe. No ens hem de meravellar, doncs, que tota commoció en el camp teològic provoqui igualment repercussions en el terreny de la catequesi. Ara bé, l'Església, en aquest immediat postconcili, viu un moment important, però arriscat, de la recerca teològica. I el mateix caldria dir de l'hermenèutica en el camp exegetic.

Alguns pares sinodals, vinguts de tots els continents, van afrontar aquesta qüestió amb un llenguatge molt clar: van parlar d'un «equilibri inestable» que amenaça de passar de la teologia a la catequesi i van subratllar la necessitat de posar remei a aquest mal. El papa Pau VI havia afrontat personalment el problema en termes no menys clars en la introducció a la seva Solemne Professió de Fe,¹⁰⁸ i en l'Exhortació apostòlica que marcava el cinquè aniversari de la clausura del concili Vaticà II.¹⁰⁹

Convé insistir novament sobre aquest punt. Conscients de la influència de llurs recerques i de llurs afirmacions damunt l'ensenyament catequètic, els teòlegs i els exegetes tenen el deure d'estar molt atents a no fer passar com a veritats certes allò que, en canvi, pertany a l'àmbit de les qüestions opinables o de la discussió entre experts. Els catequistes tindran, al seu torn, el bon criteri de recollir en el camp de la recerca teològica allò que pot il·luminar llur reflexió i llur ensenyament, acudint, com els teòlegs, a les veritables fonts, sota el guiatge del magisteri. S'abstindran d'omplir el cap dels infants i dels joves, en aquest estadi de llur catequesi, amb teories peregrines, amb vans problemes i amb discussions estèrils, sovint fustigades per sant Pau en les seves cartes pastorals.¹¹⁰

El do més preciós que l'Església pot oferir al món d'avui, despistat i inquiet, és el de formar uns cristians fermes en l'essencial i humilment joiosos en la seva fe. La catequesi els ensenyarà això i des del començament n'obtindrà profit: «L'home que vol entendre's fins al fons de si mateix —no solament segons els criteris i les mesures immediates del propi ésser, parcial, a voltes superficials, imperfectes i àdhuc aparents—, amb la seva inquietud, amb la seva incertesa i àdhuc amb la seva feblesa i pecaminositat, amb la seva vida i amb la seva mort, ha d'acostar-se al Crist. Per dir-ho així, ha d'entrar en ell amb tot el seu ésser, ha d'«apropiar-se» i assimilar tota la realitat de l'encarnació i de la redempció per trobar-se a si mateix».¹¹¹

IX. La tasca ens afecta a tots

Encoratjament a tots els responsables

62.Ara, estimadíssims germans i germanes, voldria que les meves paraules, concebudes com una exhortació greu i ardent del meu ministeri de pastor de l'Església universal, inflamessin els vostres cors com les cartes de l'apòstol Pau adreçades als seus col·laboradors en l'obra d'evangelització, Titus i Timoteu, com la carta de sant Agustí quan escrivia al diaca Deogràcies, descoratjat davant la seva tasca de catequista, un veritable tractadet sobre la joia de catequitzar.¹¹² Sí, desitjo sembrar abundantment en el cor de tots els responsables, tan nombrosos i diversos, de l'ensenyament religiós i de l'ensinistrament a la vida segons l'evangeli, el coratge, l'esperança, l'entusiasme!

Els bisbes

63.M'adreço, primerament, a vosaltres, els meus germans bisbes: el concili Vaticà II ja us va recordar explícitament els vostres deures en el camp de la catequesi,¹¹³ i els pares de la IV Assemblea general del Sínode els van subratllar fortament.

Respecte d'això, germans estimadíssims, teniu una missió particular en les vostres Esglésies: hi sou els primers responsables de la catequesi, hi sou els catequistes per excel·lència. Compartiu amb el papa, en l'esperit de la col·legialitat episcopal, el pes de la catequesi en l'Església entera. Permeteu, doncs, que us parli amb el cor a la mà.

Sé que el ministeri episcopal que teniu encomanat és cada dia més complex i esgotador. Us estiren mil compromisos, des de la formació de nous sacerdots fins a la presència activa enmig de les comunitats de fidels, des de la celebració viva i digna del culte i dels sagraments fins a la sol·licitud per la promoció humana i per la defensa dels drets de l'home. Doncs bé, que la sol·licitud per promoure una catequesi activa i eficaç no cedeixi en res a cap altra preocupació! Aquesta sol·licitud us durà a transmetre personalment als vostres fidels la doctrina de vida. Però us ha de portar també a fer-vos càrrec en les vostres diòcesis, d'acord amb els plans de la Conferència episcopal a la qual pertanyeu, de l'alta direcció de la catequesi, tot envoltant-vos de

col·laboradors competents i dignes de confiança. La vostra tasca principal consistirà a suscitar i mantenir en les vostres Esglésies una veritable mística de la catequesi, però una mística que s'encarni en una organització adequada i eficaç, que mobilitzi persones, mitjans i instruments, així com els recursos necessaris. Tingueu la seguretat que, si funciona bé la catequesi a les Esglésies locals, tota la resta es farà més fàcilment. Per altra part —cal dir-ho?— si el vostre zel us imposa a vegades la tasca ingrata de denunciar desviacions i corregir errors, us procurarà molt més sovint la joia i el consol de veure florir les vostres Esglésies, gràcies a la catequesi impertada com vol el Senyor.

Els sacerdots

64.Quant a vosaltres, sacerdots, heus ací un camp en què sou els col·laboradors immediats dels vostres bisbes. El Concili us ha anomenat «educadors de la fe».¹¹⁴ ¿com ho sereu sinó donant el millor dels vostres esforços a la creixença de les vostres comunitats en la fe? Tant si teniu un càrrec parroquial, com si sou professors d'escola, d'institut o d'universitat, responsables de la pastoral al nivell que sigui, animadors de comunitats petites o grans i sobretot de grups de joves, l'Església espera de vosaltres que no deixeu res per fer amb vista a un treball catequètic ben estructurat i ben orientat. Els diaques i els altres ministres, si en teniu, són els vostres col·laboradors nats. Tots els creients tenen el dret a la catequesi, tots els pastors tenen el deure d'impartir-la. A les autoritats civils demanaré sempre la llibertat de l'ensenyament catequètic; a vosaltres, ministres de Jesucrist, us suplico amb totes les meves forces: no permeteu que, per una manca de zel, com a conseqüència d'alguna malaguanyada idea preconcebuda, els fidels es quedin sense catequesi. Que ningú no pugui dir: «Els petits reclamen pa i no hi ha qui els en doni».¹¹⁵

Els religiosos i les religioses

65.Moltes famílies religioses, masculines i femenines, han nascut per a l'educació cristiana dels infants i dels joves, sobretot els més abandonats. En el curs de la història, els religiosos i les religioses s'han trobat molt compromesos en l'activitat catequètica de l'Església i han dut a terme un treball particularment idoni i eficaç. En un moment en què es desitja intensificar els lligams entre els religiosos i els pastor i, per tant, la presència activa de les comunitats religioses i dels seus membres en els projectes pastorals de les Esglésies locals, us exhorto de tot cor —a vosaltres que, en virtut de la consagració religiosa, heu d'estar encara més disponibles per servir l'Església—, a preparar-vos de la millor manera possible per a la tasca catequètica, segons les distintes vocacions dels vostres instituts i les missions que us han estat confiades, portant arreu aquesta preocupació. Tant de bo que les comunitats dediquin al màxim llurs capacitats i llurs possibilitats a l'obra específica de la catequesi!

Els catequistes laics...

66.En nom de tota l'Església us vull donar les gràcies a vosaltres, catequistes parroquials, laics, homes i —en major nombre encara— dones, que en tot el

món us heu consagrat a l'educació religiosa de nombroses generacions d'infants. La vostra activitat, sovint humil i oculta, però feta amb zel ardent i generós, és una forma eminent d'apostolat laical particularment important allà on, per diverses raons, els infants i els joves no reben una formació religiosa convenient en el si de llurs famílies. Quants de nosaltres hem rebut de persones com vosaltres les primeres nocions del catecisme i la preparació al sagrament de la penitència, a la primera comunió i a la confirmació! La IV Assemblea general del Sínode dels bisbes no us va oblidar. Junt amb ella, us encoratjo a continuar la vostra col·laboració a la vida de l'Església.

Però són els catequistes en terra de missió els qui mereixen, d'una manera tota especial, aquest títol de «catequistes». Nascuts de famílies ja cristianes o convertits un dia al cristianisme i instruits per missioners o per un altre catequista, consagren després la seva vida, durant anys, a catequitzar els infants i els adults dels seus països. Sense ells no s'haurien edificat Esglésies avui florents. M'alegro dels esforços realitzats per la S. Congregació per a l'evangelització dels pobles a fi de perfeccionar cada vegada millor la formació d'aquests catequistes. Evoco amb agraïment la memòria d'aquells que Déu ja ha cridat cap a Ell. Invoco la intercessió dels qui els meus predecessors han elevat a la glòria dels sants. Encoratjo de tot cor els qui estan dedicats a aquesta obra. I auguro que molts altres els revellin i que llur nombre augmenti a favor d'una obra tan necessària per a la missió.

...a la parròquia...

67.Ara vull evocar el marc concret en què treballen habitualment tots aquests catequistes, tornant a parlar encara d'una manera més sintètica dels «llocs» de la catequesi, alguns dels quals ja han estat esmentats al capítol VI: parròquia, família, escola, moviments.

Si és veritat que hom pot catequitzar en qualsevol lloc, continuo subratllant — d'acord amb el desig de moltíssims bisbes— que la comunitat parroquial ha de restar l'animadora de la catequesi i el seu lloc privilegiat. Certament, en molts països la parròquia ha estat com sotraguejada pel fenomen de la urbanització. Alguns han acceptat potser amb excessiva facilitat que hagi estat considerada sobrepassada, si no destinada a desaparèixer, en profit de petites comunitats més adaptades i més eficaces. Vulguem-ho o no, la parròquia roman un punt capital de referència per al poble cristià, fins i tot per als no practicants. El realisme i el bon sentit, doncs, aconsellen de continuar pel camí que tendeix a proporcionar a la parròquia, allà on calgui, estructures més adequades i, sobretot, un nou impuls gràcies a la inserció creixent de membres qualificats, responsables i generosos. Dit això i tenint en compte la necessària diversitat dels llocs de catequesi —a la parròquia mateixa, a les famílies que acullen infants o adolescents, en l'ensenyament religiós a les escoles estatals, a les institucions escolars catòliques, en els moviments d'apostolat que reserven temps especials a la catequesi, en els centre oberts a tots els joves, en els caps de setmana dedicats a la formació espiritual, etc.—, és summament important que tots aquests canals catequètics convergeixin de debò vers la mateixa professió de fe, vers una mateixa pertinença a l'Església, vers compromisos en la societat que siguin viscuts en el mateix esperit evangèlic:

«...un sol Senyor, una sola fe, un baptisme, un sol Déu i Pare...».¹¹⁶ Per això cada parròquia important i cada grup de parròquies numèricament més reduïdes tenen el greu deure de formar responsables completament dedicats a l'animació catequètica —sacerdots, religiosos, religioses i laics—, de proveir de l'equipament necessari per a una catequesi en tots els seus aspectes, de multiplicar i adaptar els llocs de catequesi en la mesura que sigui possible i útil, de vetllar per la qualitat de la formació religiosa i per la integració dels diversos grups en el cos eclesial.

En una paraula, sense monopolitzar i sense uniformar, la parròquia continua essent, com he dit, el lloc privilegiat de la catequesi. Ha de retrobar la seva vocació de casa de família, fraternal i acollidora, en la qual els batejats i els confirmats prenen consciència de ser poble de Déu. Allí, el pa de la bona doctrina i el pa de l'eucaristia són repartits en abundància en el context d'un mateix acte de culte;¹¹⁷ des d'allí són enviats cada dia a la seva missió apostòlica allà on belluga la vida del món.

...a la família...

68.L'acció catequètica de la família té un caràcter particular i, en un cert sentit, insubstituïble, subratllat amb raó per l'Església, especialment pel concili Vaticà II.¹¹⁸ Aquesta educació a la fe per part dels pares —educació que ha de començar des de la més tendra edat dels infants¹¹⁹— ja s'acompleix quan els membres d'una família s'ajuden els uns als altres a créixer en la fe a través del seu testimoniatge de vida cristiana, sovint silenciosos, però perseverants en el ritme de la vida de cada dia viscuda segons l'evangeli. Serà més incisiva quan, coincidint amb els esdeveniments familiars —com és ara la recepció dels sacraments, la celebració de les grans festes litúrgiques, el naixement d'un fill, o l'ocasió d'un dol— es procura explicitar en família el contingut cristià o religiós d'aquells esdeveniments. Però cal anar més enllà: els pares cristians han d'esforçar-se a continuar i reprendre en l'àmbit familiar la formació més metòdica rebuda en altre temps. El fet que les veritats sobre les principals qüestions de la fe i de la vida cristiana siguin repeses en un ambient familiar impregnat d'amor i de respecte permetrà moltes vegades que deixi en els nois i en les noies una empremta decisiva i per a tota la vida. Els pares mateixos, que aprofitin l'esforç que això els imposa, perquè en un diàleg catequètic d'aquesta mena cadascú rep i dona.

La catequesi familiar, per tant, precedeix, acompanya i enriqueix tota altra forma de catequesi. A més, als llocs on una legislació antireligiosa pretén fins i tot impedir l'educació en la fe, o allà on la incredulitat generalitzada o la invasió del secularisme fan pràcticament impossible un veritable creixement religiós, aquesta «Església domèstica»¹²⁰ roman l'únic ambient on els infants i els joves poden rebre una autèntica catequesi. Els pares cristians mai no s'esforçaran prou per preparar-se per a aquest ministeri de catequistes dels seus propis fills i per fer-ho amb zel infatigable. I cal, igualment, encoratjar les persones o les institucions que, gràcies a contactes personals, trobades o reunions i tota mena de mitjans pedagògics, ajuden els pares a complir la seva tasca; el servei que presten a la catequesi és inestimable.

...a l'escola...

69.Al costat de la família i en col·laboració amb ella, l'escola ofereix a la catequesi unes possibilitats no gens menyspreables. Als països —cada vegada més rars, desgraciadament— on és possible donar una educació en la fe dintre el marc escolar, l'Església té el deure de fer-ho de la millor manera possible. Això es refereix primer de tot, és clar, a l'escola catòlica. ¿Mereixeria encara aquest nom si, àdhuc excel·lent per l'alt nivell d'ensenyament en les matèries profanes, hi havia un motiu justificat per a reprotxar-li negligència o desviació en l'educació pròpiament religiosa? Que no em diguin que aquesta serà donada sempre implícitament o d'una manera indirecta! El caràcter propi i la raó profunda de l'escola catòlica, motiu pel qual els pares catòlics haurien de preferir-la, és precisament la qualitat de l'ensenyament religiós integrat en l'educació dels alumnes. Si és veritat que les institucions catòliques han de respectar la llibertat de consciència —és a saber, evitar de pressionar des de fora físicament o moralment, sobretot pel que fa als actes religiosos dels adolescents—, no ho és menys el fet que tenen el deure greu d'oferir una formació religiosa adaptada a les situacions —sovint diverses— dels alumnes, i també fer-los entendre que la crida de Déu a servir-lo en esperit i veritat, segons els manaments de Déu i els preceptes de l'Església, sense constrènyer l'home, no l'obliga pas menys en consciència.

Però penso també en l'escola no confessional i en l'escola pública. Expresso el desig vivíssim que, responent a un dret ben clar de la persona humana i de les famílies i respectant la llibertat religiosa de tothom, sigui possible a tots els alumnes catòlics de progressar en llur formació espiritual amb l'ajut de l'ensenyament religiós dependent de l'Església, però que, segons els països, pugui ser ofert a l'escola o en l'àmbit de l'escola, o encara en el marc d'una entesa amb els poders públics sobre els horaris escolars, si la catequesi té lloc només a la parròquia o en un altre centre pastoral. En efecte, on hi ha dificultats objectives —per exemple, quan els alumnes són de religions distintes—, cal arranjar els horaris escolars de cara a permetre als catòlics que aprofundeixin llur fe i llur experiència religiosa amb uns educadors qualificats, sacerdots o laics.

Cert, molts elements vitals, a més de les escoles, contribueixen a influir la mentalitat dels joves: lleure, ambient social, ambient laboral. Però els qui fan estudis en queden necessàriament marcats, iniciats com són a uns valors culturals o morals apresos en el clima de la institució d'ensenyament, interpel·lats per múltiples idees rebudes a l'escola. Convé que la catequesi tingui molt en compte aquesta escolarització per assimilar de debò els altres elements del saber i de l'educació, a fi que l'evangeli impregni la mentalitat dels alumnes en el camp de la seva formació i que l'harmonització de la seva cultura sigui feta a la llum de la fe.

Encoratjo, doncs, els sacerdots, els religiosos, les religioses i els laics, a comprometre's a sostenir la fe d'aquests alumnes. D'altra banda, és el moment de declarar ací la meua ferma convicció que el respecte demostrat a la fe catòlica dels joves, àdhuc facilitant-ne l'educació, l'arrelament, la consolidació,

la lliure expressió i la pràctica, honoraria certament tot govern, sigui quin sigui el sistema en què es basa o la ideologia que l'inspira.

...en els moviments

70. Cal encoratjar, finalment, les associacions, els moviments i els grups de fidels, dedicats a la pràctica de la pietat, a l'apostolat directe, a la caritat i a l'assistència, a la presència cristiana en les realitats temporals. Tots obtindran més llurs objectius propis i serviran millor l'Església com més important sigui el lloc que donin, en l'organització interna i en el mètode d'acció, a una seriosa formació religiosa de llurs membres. En aquest sentit, tota associació de fidels dins l'Església ha de ser, per definició, educadora de la fe.

D'aquesta manera apareix més clara la part que correspon avui als laics en la catequesi, sempre sota la direcció pastoral dels bisbes, com van subratllar en diverses ocasions les «Proposicions» formulades pel Sínode.

Els instituts de formació

71. Aquesta contribució dels laics, que hem d'agrair al Senyor, constitueix al mateix temps un desafiament a la nostra responsabilitat de pastors. Aquests catequistes laics, en efecte, han de ser formats acuradament per a això que és, si no un ministeri formalment instituït, sí almenys una funció de gran relleu en l'Església. Ara bé, aquesta formació ens invita a organitzar centres i instituts idonis, envers els quals els bisbes mantindran una atenció constant. És un camp en el qual la col·laboració diocesana, interdiocesana i fins i tot nacional es revela fecunda i fructuosa. Aquí, igualment, és on podrà manifestar la seva major eficàcia l'ajut material ofert per les Esglésies més acomodades a les seves germanes més pobres. En efecte, ¿quina cosa millor pot oferir una Església a una altra sinó ajudar-la a créixer per ella mateixa com a Església?

A tots els qui treballen generosament al servei de l'evangeli i als quals he expressat ací els meus encoratjaments més vius, voldria recordar una consigna molt estimada pel meu venerat predecessor Pau VI: «Evangelitzadors: nosaltres hem d'oferir... la imatge... de persones madurades per la fe, capaces de trobar-se més enllà de les tensions reals gràcies a la recerca comuna, sincera i desinteressada de la veritat. Sí, la sort de l'evangelització està certament vinculada al testimoni d'unitat donat per l'Església. Heus ací una font de responsabilitat, però també de consol».¹²¹

Conclusió

L'Esperit Sant, mestre Interior

72. Al final d'aquesta Exhortació apostòlica, l'esguard es gira vers Aquell que és el principi inspirador de tota l'obra catequètica i dels qui la realitzen: l'Esperit del Pare i del Fill, l'Esperit Sant.

En descriure la missió que aquest Esperit tindria en l'Església, el Crist empra aquestes paraules significatives: «Us ensenyarà i us recordarà tot el que us he dit».¹²² I afegeix: «Quan vindrà l'Esperit de veritat, us guiarà cap a la veritat completa..., us anunciarà les coses futures».¹²³

L'Esperit és, doncs, promès a l'Església i a cada fidel com un mestre interior que, en el secret de la consciència i del cor, fa entendre allò que hom havia sentit però que no havia estat capaç de copsar plenament. «L'Esperit Sant des d'ara instrueix els fidels —deia, a propòsit d'això, sant Agustí— segons la capacitat espiritual de cadascun. I encén en els seus cors un desig més viu en la mesura que cadascun progressa en aquella caritat que li fa estimar allò que ja coneix i desitjar el que encara ignora».¹²⁴

A més, és missió de l'Esperit transformar els deixebles en testimonis del Crist: «Ell donarà testimoniatge de mi i vosaltres també en donareu».¹²⁵

Més encara. Per a sant Pau, que sintetitza en aquest punt una teologia latent en tot el Nou Testament, és tot el «ser cristià», tota la vida cristiana, vida nova dels fills de Déu, que és una vida segons l'Esperit.¹²⁶ Només l'Esperit ens permet de dir a Déu: «Abbà, Pare!»¹²⁷ Sense l'Esperit, no podem dir: «Jesús és Senyor».¹²⁸ De l'Esperit procedeixen tots els carismes que edifiquen l'Església, comunitat de cristians.¹²⁹ En aquest sentit sant Pau dona a cada deixeble del Crist aquesta consigna: «Sacieu-vos de l'Esperit».¹³⁰

Sant Agustí és molt explícit: «El fet de creure i d'obrar són nostres com a conseqüència de la lliure elecció de la nostra voluntat, però, amb tot, l'un i l'altre són un do que ve de l'Esperit de fe i de caritat».¹³¹

La catequesi, que és creixença en la fe i maduració de la vida cristiana vers la plenitud, és, doncs, una obra de l'Esperit Sant, obra que només Ell pot suscitar i alimentar en l'Església.

Aquesta constatació, nascuda de la lectura dels textos acabats de citar i de molts altres del Nou Testament, ens porta a dues conviccions.

Primer de tot, queda clar que l'Església, quan exerceix la seva missió catequètica —com també cada cristià que l'exerceix en l'Església i en nom de l'Església— ha de ser molt conscient que actua com un instrument viu i dòcil de l'Esperit Sant. Invocar constantment aquest Esperit, estar en comunió amb Ell, esforçar-se a conèixer les seves autèntiques inspiracions, ha de ser l'actitud de l'Església docent i de tot catequista.

Després, és necessari que el desig profund i d'entendre millor l'acció de l'Esperit i de lliurar-se més a Ell —donat que «vivim en l'Església un moment privilegiat de l'Esperit», com observava el meu predecessor Pau VI en la seva Exhortació apostòlica *Evangelii nuntiandi*—¹³² provoqui un desvetllament catequètic. Efectivament, «la renovació en l'Esperit» serà autèntica i tindrà una veritable fecunditat dins l'Església, no tant en la mesura en què susciți carismes extraordinaris, com més aviat en la mesura en què portarà el més gran nombre

possible de fidels, en llur vida quotidiana, a un esforç humil, pacient i perseverant per conèixer sempre millor el misteri del Crist i per testimoniar-lo.

Invoco damunt l'Església catequitzadora aquest Esperit del Pare i del Fill, i li suplico que hi renovi el dinamisme catequètic.

Maria, mare i model del deixeble

73. Que la Verge de la Pentecosta ens ho obtingui amb la seva intercessió! Per una vocació singular, va veure el seu Fill Jesús «créixer en saviesa, edat i gràcia».¹³³ A la falda d'ella i després escoltant-la, al llarg de la vida oculta a Natzaret, aquest Fill, que era l'Unigènit del Pare ple de gràcia i de veritat, va ser format per ella en el coneixement humà de les Escripures i de la història del disseny de Déu damunt el seu poble, en l'adoració al Pare.¹³⁴ Per altra part, va ser la primera dels seus deixebles: primera en el temps, perquè en retrobar-lo al temple rebé del Fill adolescent unes lliçons que conservava en el seu cor;¹³⁵ la primera, sobretot, perquè ningú no ha estat mai «instruït per Déu»¹³⁶ en un grau semblant de profunditat. «Mare i ahora deixebla», deia d'ella sant Agustí tot afegint atreviment que ser deixebla fou per a ella més important que ser mare.¹³⁷ Amb raó a l'Aula sinodal hom va dir de Maria que és «un catecisme viu», «mare i model dels catequistes».

Per tant, que la presència de l'Esperit Sant, gràcies a les pregàries de Maria, concedeixi a l'Església un impuls creixent en l'obra catequètica que li és essencial. Aleshores l'Església acomplirà amb eficàcia, en aquesta hora de gràcia, la missió inalienable i universal rebuda del seu Mestre: «Aneu, doncs, ensenyeu tots els pobles».¹³⁸

Amb la meva benedicció apostòlica.

Donat a Roma, a Sant Pere, el dia 16 d'octubre de l'any 1979, segon del meu pontificat.

JOAN PAU II, Papa

Notes:

1.Mt 28, 19s.

2.Cf. 1 Jo 1, 1.

3.Cf. Jo 20, 31.

4.Cf. AAS 63 (1971), pp. 758-764.

5.Cf. n. 44; també els nn. 45-48 i 54; AAS 68 (1976), pp. 34-35; 35-38; 43.

6.És sabut que, segons el motu-propri *Apostolica Sollicitudo* del 15 setembre 1965 (AAS 57 [1965], pp. 775-780) el Sínode dels bisbes es pot reunir en Assemblea general, en Assemblea extraordinària o en Assemblea especial. En la present Exhortació apostòlica, els termes «sínode» o «pares sinodals» o «aula sinodal» es refereixen sempre, si no s'indica el contrari, a la IV Assemblea general del sínode dels bisbes, tinguda a Roma el mes d'octubre de 1977 sobre la catequesi.

7.Cf. Sínode dels bisbes, *La catequesi en el nostre temps, amb particular referència als nois i als joves. Missatge al poble de Déu*, Al Vaticà 28-X-77; cf. «L'Osservatore Romano» (30 octubre 1977), pp. 3-4.

8.Cf. AAS 69 (1977), p. 633.

9.Jo 1, 14.

10.Jo 14, 6.

11.Ef 3, 9, 18s.

12.Cf. Jo 14, 6.

13.Jo 7, 16. Aquest és un tema plaent al quart evangeli: cf. Jo 3, 34; 8, 28; 12, 49s.; 14, 24; 17, 8, 14.

14.1 C 11, 23, el terme «transmetre», elaborat ací per sant Pau, ha estat repetit sovint en l'Exhortació apostòlica *Evangelii Nuntiandi*, per descriure l'acció evangelitzadora de l'Església, com, per exemple, en els nn. 4, 15, 78, 79.

15.Ac 1, 1.

16.Mt 26, 55; cf. Jo 18, 20.

17.Mc 10, 1.

18.Mc 1, 22; cf. també Mt 5, 2; 11, 1; 13, 54; 22, 16; Mc 2, 13; 4, 1; 6, 2-6; Lc 5, 3-17; Jo 7, 14; 3, 2, etc

19.Lc 23, 5.

20.En quasi cinquanta llocs del quart evangeli, aquest títol, heretat de tota tradició judaica, però revestit ací d'un nou significat, que el Crist mateix mira sovint de posar a plena llum, és atribuït a Jesús.

21.Cf. entre altres, Mt 8, 19; Mc 4, 38; 10, 35; 13, 1; Jo 11, 28.

22.Mt 12, 38.

23.Lc 10, 25; cf. Mt 22, 16.

24.Jo 13, 13s.; cf. també Mt 10, 25; 26, 18 i paral·lels.

25.Mt 23, 8. Sant Ignasi d'Antioquia reprèn aquesta afirmació i la comenta així: «Hem rebut la fe; per això perseverem per ser reconeguts com a deixebles de Jesucrist, l'únic mestre nostre» (*Epistula ad Magnesios*, IX, 1; FUNK 1,239).

26.Jo 3, 2.

27.La representació del Crist docent en actitud d'ensenyar ja apareix a les catacumbes romanes. És utilitzada abundantment en els mosaics de l'art romano-bizantí dels segles III i IV. Serà un motiu artístic predominant en les escultures de les grans catedrals romàniques i gòtiques de l'Edat Mitjana.

28.Mt 28, 19.

29.Jo 15, 15.

30.Cf. Jo 15, 16.

31.Ac 2, 42.

32.Ac 4, 2.

33.Cf. Ac 4, 18; 5, 28.

34.Cf. Ac 4, 19.

35.Cf. Ac 1, 25.

36.Cf. Ac 6, 8ss.; cf. també l'episodi de Felip que catequitza el funcionari de la reina d'Etiòpia: Ac 8, 26ss.

37.Cf. Ac 15, 35.

38.Ac 8, 4.

39.Ac 28, 31.

40.Cf. Encíclica *Mater et Magistra* del papa Joan XXIII (AAS 53 1961, p. 401): l'Església és «mare» perquè engendra contínuament nous fills mitjançant el baptisme i fa augmentar la família de Déu; és «mestra perquè obra de manera que els seus fills creixin en la gràcia de llur baptisme, nodrint llur *sensus fidei* per mitjà de l'ensenyament de les veritats de la fe.

41.Cf. per exemple: la Carta de sant Climent Romà a l'Església de Corint, la Didakè, *l'Epistola Apostolorum*, els escrits de sant Ireneu de Lió (*Demonstratio Apostolicae Praedicationis* i *Adversus haereses*), de Tertul·lià (*De baptismo*), de Climent d'Alexandria (*Paedagogus*), de sant Cebrià (*Testimonia ad Quirinum*), d'Orígenes (*Contra Celsum*), etc.

42.Cf. 2Te 3,1.

43.Conc. Ecum. Vat. II, Decl. sobre la llibertat religiosa *Dignitatis Humanae*, n. 2: AAS 58 (1966), p. 930.

44.Cf. Declaració universal dels drets de l'home (ONU), del 10 desembre 1948, art. 18; Pacte internacional relatiu als drets civils i polítics (ONU), del 16 desembre 1966, art. 4; Acte final de la Conferència sobre la seguretat i la cooperació a Europa, par. VII.

45.Sínode dels bisbes, *La catequesi en el nostre temps, amb particular referència als nois i als joves. Missatge al poble de Déu*, nn. 1 i 4: loc. cit., pp. 3-4 i 6-7; cf. «L'Osservatore Romano» (30 octubre 1977). p. 3.

46.*Ibidem*, n. 6: loc. cit., pp. 78; cf. «L'Osservatore Romano» (30 octubre 1977), p. 3.

47.S. Congregació per a la clerecia, *Directorium Catechisticum Generale*, nn. 17-35: AAS 64 (1972), pp. 110-118.

48.Cf. nn. 17-24: AAS 68 (1976), pp. 17-22.

49.Cf. Sínode dels bisbes, *La catequesi en el nostre temps, amb particular referència als nois i als joves. Missatge al poble de Déu*, n. 1: loc. cit., pp. 3s; cf. «L'Osservatore Romano» (30 octubre 1977), p. 3.

50.Discurs de conclusió del Sínode (29 octubre 1977): AAS 69 (1977), p. 634.

51.*Ibid.* [cols. 1317-1318].

52.*Directorium Catechisticum Generale*, nn. 40 i 46: AAS 64 (1972), pp. 121 i 124s.

53.Cf. Decl. sobre el ministeri i la vida sacerdotal *Presbyterorum Ordinis*, n. 6: AAS 68 (1966), p. 999.

54.Cf. *Ordo Initiationis Christianae Adultorum*.

55.Ef 4, 13.

56.Cf. 1 Pe 3, 15.

57.Cf. Const. dogm. sobre la divina revelació *Dei Verbum*, nn. 10 i 24: AAS 58 (1966), pp. 822 i 828s.; cf. també S. Congregació per a la clerecia, *Directorium Catechisticum Generale*, n. 45 (AAS 64 [1972], p. 124), que situa bé les fonts principals o complementàries de la catequesi.

58.Cf. *Ordo Initiationis Christianae Adultorum*, nn. 25-26; 183-187.

59.Cf. AAS 60 (1968), pp. 436-445. Al costat d'aquestes grans professions de fe del magisteri, es poden notar professions de fe populars, arrelades en la cultura cristiana tradicional de certs països; cf. el que vaig dir als joves a Gniezno, el 3 de juny de 1979, a propòsit del cant-missatge la «Bogurodzica»: «No és només un cant, sinó que és també una professió de fe, un símbol del Credo polonès, una catequesi, i, finalment, un document de tradició cristiana. Les principals veritats de la fe i els principis de la moral hi són inclosos. No és només un objecte històric. És el document de la vida. (Ha estat també anomenada) el catecisme polonès»: cf. AAS 71 (1979), p. 754.

60.N. 25: AAS 68 (1976), p. 23.

61.*Ibid.*, especialment els nn. 26-39: l. c., pp. 23-25, els elements principals del missatge cristià aón exposats d'una manera més sistemàtica també al *Directorium Catechisticum Generale*, nn. 47-69 (AAS 64 [1972], pp. 125-141), en el qual es troba també la norma del contingut doctrinal essencial de la catequesi.

62. Cal tenir en compte també el capítol del *Directorium Catechisticum Generale* sobre aquest punt, nn. 37-46 (l. c., pp. 120-125).

63. Rm. 1, 19.

64. Ac 17, 23.

65. Cf. Ef 3, 3.

66. Cf. Ef 2, 18.

67. Ac 20, 28.

68. Conc. Ecum. Vat. II, Const. past. sobre l'Església en el món contemporani *Gaudium et Spes*, n. 39: AAS 58 (1966), pp. 1056s.

69. Rm 6, 4.

70.2 C 5, 17.

71. Cf. *ibid.*

72. Rm 6, 23.

73. Cf. Pau VI, Exhort. Apost. *Evangelii Nuntiandi*, nn. 30-38: AAS 68 (1976), pp. 25-30.

74. *Catechismus maior*, V.^a part, cap. 6, nn. 965-966.

75. Cf. Fl 2, 17.

76. Rm 10, 8.

77. Fl 3, 8.

78. Ef 4, 20s.

79. Cf. 2 Te 2, 7. 80. Jo 6, 69; cf. Ac 5, 20; 7, 38.

81. Ac 2, 28, citant el Salm 16, 11.

82. Cf. tot el Decret sobre l'ecumenisme *Unitatis Redintegratio*: AAS 57 (1965), pp. 90-112.

83. Cf. *ibid.*, n. 5: l. c., p. 96; cf. també Conc. Ecum. Vat. II, Decr. sobre l'activitat missionera de l'Església *Ad Gentes*, n. 15: AAS 58 (1966), pp. 963-965; S. Congregació per a la clerecia, *Directorium Catechisticum Generale*, n. 27: AAS 64 (1972), p. 115.

84. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Decr. sobre l'ecumenisme *Unitatis Redintegratio*, nn. 3-4: AAS 57 (1965).

85. *Ibid.*, n. 3: l. c., p. 93.

86. Cf. *ibid.*; cf. també la Const. dogm. sobre l'Església *Lumen Gentium*, n. 15: AAS 57 (1965), p. 19.

87. Lc 12, 32.

88.Cf., per exemple, Conc. Ecum. Vat. II, Const. past. sobre l'Església en el món contemporani *Gaudium et Spes*: AAS 58 (1966), pp. 1025-1120; PAU VI, Enc. *Populorum Progressio*: AAS 59 (1967), pp. 257-299; Carta Apost. *Octogesima Adveniens*: AAS 63 (1971), pp. 401-441; Exhort. Apost. *Evangelii Nuntiandi*: AAS 68 (1976), pp. 5-76.

89.Mt 1, 16.

90.Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Decr. sobre el ministeri pastoral dels bisbes en l'Església *Christus Dominus*. n. 14: AAS 58 (1966), p. 679; Decr. sobre l'activitat missionera de l'Església *Ad Gentes*, n.14: AAS 58 (1966), pp. 962-963; S. Congregació per a la clerecia, *Directorium Catechisticum Generale*, n.20: AAS 64 (1972), p. 112; cf. també *Ordo Initiationis Christianae Adultorum*.

91.Cf. n. 58: AAS 68 (1976), pp. 46-49.

92.Cf. Sínode dels bisbes, *La catequesi en el nostre temps, amb particular referència als nois i als joves. Missatge al poble de Déu*, nn. 7-10: loc. cit., pp. 9-12; cf. «L'Osservatore Romano» (30 octubre 1977), p. 3.

93.Cf. S. Congregació per a la clerecia, *Directorium Catechisticum Generale*, nn. 119-121; 134: AAS 64 (1972), pp. 166-167; 172.

94.Cf. AAS 71 (1979), p. 607.

95.Cf. Rm 16, 25; Ef 3,5.

96.Cf. 1C 1, 17.

97.Cf. 2Tm 1, 14.

98.Cf. Jo 1, 16; Ef 1,10.

99.Cf. Enc. *Redemptor Hominis*, nn. 15-16: AAS 71 (1979), pp. 286-295.

100.Cf. Mt 5, 13-16.

101.Cf. Pau VI, Enc. *Ecclesiam suam*, III part: AAS 56 (1964), pp. 637-659.

102.Cf. He 11, 27.

103.1C 13, 12.

104.Cf. 1Tm 6, 16.

105.He 11,1.

106.Cf. Mt 2, 1ss.

107.Blaise Pascal, *Le mystère de Jésus: Pensées*, n. 553.

108.Pau VI, *Solemne Professió de fe*, n. 4: AAS 60 (1968), p.434.

109.Pau VI, Exhort. Apost. *Quinque iam Anni*: AAS 63 (1971), p. 99.

110.Cf. 1Tm 1, 3ss; 4, 1ss; 2 Tm 2, 14ss, 4, 1-5; Tt 1, 10-12; cf. també Exhortació Apost. *Evangelii Nuntiandi*, n. 78: AAS 68 (1976), p.70.

111. Enc. *Redemptor Hominis*, n. 10: AAS 71 (1979), p. 274.
112. *De catechizandis rudibus*: PL 40, 310-347.
113. Cf. Decr. sobre el ministeri pastoral dels bisbes en l'Església *Christus Dominus*, n. 14: AAS 58 (1966), p. 679.
114. Decret sobre el ministeri i la vida sacerdotal *Presbyterorum Ordinis*, n. 6: AAS 58 (1966), p. 999.
115. Lm 4, 4.
116. Ef 4, 5s.
117. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. sobre la sagrada litúrgia *Sacrosanctum Concilium*, nn. 35, 52: AAS 56 (1964), pp. 109, 114; cf. també *Institutio Generalis Missalis Romani*, promulgada amb decret de la S. Congregació de ritus el 6 abril 1969, n. 33 i el que ha estat dit més amunt, al cap. VI, sobre l'homilia.
118. Des de l'Alta Edat Mitjana, els concilis porvincials insistien en la responsabilitat dels pares en matèria d'educació en la fe: cf. el VI concili d'Arles (813), càn. 19; el concili Magúncia (813), cànons 45,47; el VI concili de París (829), llibre I, cap. 7: Mansi *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, XIV, 62, 74, 542. Entre els documents més recents del magisteri, cal citar l'enc. *Divini illius Magistri* de Pius XI, del 31 desembre 1929: ASS 22 (1930), pp. 49-86; els múltiples discursos i missatges de Pius XII; i sobretot els textos del concili Vaticà II: Conc. dogm. sobre l'Església *Lumen Gentium*, nn. 11, 35: AAS 57 (1965), pp. 15, 40; Decr. sobre l'apostolat dels laics *Apostolicam Actuositatem*, nn. 11, 30: AAS 58 (1966), pp. 847, 860; Const. past. sobre l'Església en el món contemporani *Gaudium et Spes*, n. 52: ASS 58 (1966), p. 1073; i especialment la Declaració sobre l'educació cristiana *Gravissimum Educationis*, n. 3: AAS 58 (1966), p. 731.
119. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Decl. sobre l'educació cristiana *Gravissimum Educationis*, n. 3 AAS 58 (1966), p. 731.
120. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. sobre l'Església *Lumen Gentium*, n. 11: AAS 57 (1965), p. 16; cf. Decr. sobre l'apostolat dels laics *Apostolicam Actuositatem*, n. 11: AAS 58 (1966), p. 848.
121. Exhort. Apost. *Evangelii Nuntiandi*, n. 7 AAS 68 (1976), p. 69.
122. Jo 14, 26.
123. Jo 16, 13.
124. *In Ioannis Evangelium Tractatus*, 97, 1: PL. 35, 1877.
125. Jo 15, 26s.
126. Cf. Rm 8, 14-17; Ga 4,6.
127. Rm 8,15.
128. 1C 12, 3.
129. Cf. 1C 12, 4-11.

130.Ef 5,18.

131.*Retractationum liber I*, 23, 2: *PL* 32, 621.

132.N. 75: *AAS* 68 (1976), p. 66.

133.Cf. *Lc* 2, 52.

134.Cf. *Jo* 1, 14; *He* 10, 5; *S.Th* III, Q. 12, a 2; a.3, ad 3.

135.Cf. *Lc* 2, 51.

136.Cf. *Jo* 6, 45.

137.Cf. *Sermo* 25, 7: *PL* 46, 937-938.

138.*Mt* 28, 19.